

T.C
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA VE
MAĞDUR OLMA DAVRANIŞLARI İLE YAKIN
SOSYAL ÇEVRELERİNDEN ALGILADIKARI
SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

NEZİHE BİNGÖL

Haziran, 2013

T.C
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA VE
MAĞDUR OLMA DAVRANIŞLARI İLE YAKIN
SOSYAL ÇEVRELERİNDEN ALGILADIKARI
SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

NEZİHE BİNGÖL

Haziran, 2013

ONAYLAMA SAYFASI

Anabilim Dalı	:	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Programı	:	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Tez Konusu	:	Lise Öğrencilerinin Siber Zorba ve Mağdur Olma Davranışları ile Yakın Çevrelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Tez Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Taşkın TANRIKULU
Tez Tarihi	:	Haziran 2013

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOğLU
Anabilim Dalı Başkanı

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı 51181121 numaralı öğrencisi Nezihe BİNGÖL tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Taşkın TANRIKULU
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Taşkın TANRIKULU

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOğLU

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk SÖZCÜ

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖNSÖZ

Bu araştırmada siber zorbalık ve siber mağduriyet ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının, algılanan sosyal desteğe göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi artıkça siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri azalmakta olup aralarındaki ilişki negatif yönde olduğu belirlenmiştir. Araştırmamın tamamlanmasında katkısı olan bir çok kişi olmuştur.

Tezin akademik araştırmaları sürecinde tecrübe ve bilgilerini benimle paylaşan ayrıca bu süreçte her aşamayı benim için kolaylaştıran Sayın Yrd. Doç. Dr. Taşkın Tanrıkulu'na ve siber zorbalık konusuna ilgimi artıran Sayın Doç. Dr. Tolga Arıcağ'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Öğrencilik hayatımın en zor dönemi olan tez dönemimde tükendiğim noktada bana cesaret ve güven veren fedakar canım eşim Bülent Bingöl'e, varlığıyla bana yaşam enerjisi ve güç veren bir tanecik oğlum İbrahim Senih Bingöl'e, minnettarlıklarımı sunarım.

İlk okuldan itibaren eğitimime önem veren, master yapmamı her konuda destekleyen ve yanımda olan canım babam Hüseyin Gürtaş'a, psikolojik destekleri ve dualarıyla yanımda olan canım annem Nurten Gürtaş ve ikinci annem canım teyzem Fatma Gürtaş'a ve kayınannem Hatice Bingöl'e yürekten saygılarımı sunarım.

Nezihe BİNGÖL

18.05.2013

Üniversite : Fatih Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
Programı : Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Yüksek Lisans
Programı
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Taşkın TANRIKULU
Tez Tarihi : Haziran 2013

KISA ÖZET

Lise Öğrencilerinin Siber Zorba ve Mağdur Olma Davranışları ile Yakın Sosyal Çevrelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Nezihe BİNGÖL

Araştırmanın amacı; lise öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olma durumları ile aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyi arasında ilişkiyi belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda ilişkisel tarama türünde bir çalışma yapılmıştır. İstanbul'da öğrenim görmekte olan yaşları 14-19 arasında değişen 205'i kız, 231'i erkek toplam 436 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu çalışmada siber zorbalık, siber mağduriyet ile aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki; yaş, sınıf, başarı düzeyi, lise türü ve okul türü değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırmada demografik değişkenler ve siber zorbalık ile sosyal destek ve siber zorbalık arasındaki ilişki T-testi , ANOVA ve Pearson Korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Araştırma bulguları siber zorbalık ve siber mağduriyetin algılanan sosyal destek düzeyine göre farklılık gösterdiği yönündedir. Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek arasında negatif

yönde ilişki saptanmıştır. Erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbaca davrandığı, kızların erkeklere göre aile, arkadaş ve öğretmenlerinden daha fazla sosyal destek algıladıkları, Fen lisesi öğrencilerinin diğer lise türlerine (Anadolu, Meslek, Genel) göre daha fazla siber zorba ve mağdur olduğu, özel okul öğrencilerinin devlet okulu öğrencilerine göre daha çok siber zorbalığa maruz kaldıkları, siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında ilişki olduğu araştırmanın diğer bulgularıdır.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, siber mağduriyet, algılanan sosyal destek

University : **Fatih University**
Institute : **Institute of Social Sciences**
Department : **Educational Sciences**
Program : **Guidance and Psychological Counseling**
MA Program
Supervisor : **Assist. Prof. Taşkın TANRIKULU**
Degree Awarded and Date : **June 2013**

ABSTRACT

The Analysis Of The Relationship Between High School Students' Being Cyberbullying And Cyber Victim With The Level Of The Perceived Social Support

Nezihe BİNGÖL

The purpose of the study is to indicate the relationship between high school students' being cyberbullying or cyberbullying victim and the level of the perceived social support from family, teachers and friends. For this purpose relational screening model was carried out. The study was conducted on 436 students in total consisting 205 female and 231 male students studying in Istanbul whose ages ranging from 14-19. In this research the relationship between cyberbullying, cyber victimization and perceived social support from family, teachers and friends is analyzed according to variables such as age, class, success level, and high school types. Demographic variables of the study and the relationship between cyberbullying and social support were examined by T test, Anova Test and Pearson Correlation Analysis.

Research findings indicate that cyberbullying and cyber victimization differ based on the level of perceived social support. The result shows that cyberbullying and cyber victimization negatively correlated with perceived social

support from friends and teachers respectively. As compared with females, males are more inclined to commit cyberbullying. On the other hand, females get more perceived social support from their teachers, friends and families. Science High School students are more suffer from cyberbullying than another kind of high school students such as Vocational and Anotolian High Schools. In addition, private school students are more suffer from cyberbullying than public school students. Another finding is that there is a meaningful relationship between cyberbullying and cyber victimization.

Key words: Cyberbullying, cyber victim, percieved social support

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACTvii
BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	2
1.2.. Araştırmanın Önemi.....	4
1.3. Araştırmanın Sayıltıları.....	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
BÖLÜM 2: KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi.....	6
2.1.1. Siber Zorbalık.....	6
2.1.1.1. Siber Zorbalık Tanımı.....	7
2.1.1.2. Siber Zorbalık Türleri.....	9
2.1.1.3. Siber Zorbalık Araçları.....	12
2.1.1.4. Siber Zorbalığın Yaygınlığı.....	13
2.1.1.5. Siber Zorbalığın Etkileri.....	14
2.1.1.6. Siber Zorbalığın Nedenleri.....	17
2.1.1.7. Siber Zorbalığın Paylaşılması.....	19
2.1.1.8. Siber Zorbalık ile İlgili Önlemler.....	20
2.1.2. Sosyal Destek.....	23
2.1.2.1. Sosyal Destek Kavramının Tanımı.....	24
2.1.2.2. Sosyal Desteğin Önemi ve İşlevleri.....	25
2.1.2.3. Sosyal Destek Türleri.....	32
2.1.2.4. Sosyal Destek Kaynakları.....	33
2.2. Siber Zorbalık ve Sosyal Destek İlişkisi.....	35
2.3. İlgili Diğer Araştırmalar.....	38
2.3.1. Yurtiçinde Siber Zorbalık ile İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	38
2.3.2. Yurtdışında Siber Zorbalık İle İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	39

BÖLÜM 3: YÖNTEM	42
3.1. Araştırmanın Modeli.....	42
3.2. Araştırma Grubu.....	42
3.3. Veri Toplama Araçları.....	43
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	43
3.3.2. Siber Zorbalık Ölçeği.....	43
3.3.3. Siber Mağduriyet Ölçeği.....	44
3.3.4. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	44
3.4. Verilerin Toplanması.....	45
3.5. Verilerin Analizi.....	45
BÖLÜM 4: BULGULAR VE YORUM	46
4.1. Demografik Özelliklerin Dağılımı	46
4.2. Ölçeklere Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	47
4.3. Öğrencilerin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Demografik Özelliklere Göre Analizleri.....	48
4.3.1. Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Analizleri.....	48
4.3.2. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Analizleri.....	50
4.3.3. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Sınıf Değişkenine Göre Analizleri.....	53
4.3.4. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Lise Türü Değişkenine Göre Analizleri.....	57
4.3.5. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Okul Türü Değişkenine Göre Analizleri.....	61
4.3.6. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Başarı Durumuna Göre Analizleri.....	63
4.4. Öğrencilerin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi.....	66
BÖLÜM 5: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	68
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	68
5.1.1. Demografik Değişkenlerle İlgili Sonuç ve Değerlendirmeler.....	68

5.1.2. Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyi İlişkisine Yönelik Sonuç ve Değerlendirmeler.....	71
5.2. Öneriler	74
5.2.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Öneriler.....	74
5.2.2. Gelecekteki Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	75
KAYNAKLAR.....	76
EKLER.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	97

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1.	Lise öğrencilerinin Demografik Özelliklerinin Dağılımı	46
Tablo 4.2.	Ölçeklere Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	47
Tablo 4.3.	Aile, Arkadaş, Öğretmeden Algılanan Sosyal Destek, Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları	48
Tablo 4.4.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	50
Tablo 4.5.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları	50
Tablo 4.6.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	50
Tablo 4.7.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları	51
Tablo 4.8.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	51
Tablo 4.9.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları	51
Tablo 4.10.	Siber Mağduriyet Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	52
Tablo 4.11.	Siber Mağduriyet Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları	52
Tablo 4.12.	Siber Zorbalık Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	52
Tablo 4.13.	Siber Zorbalık Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları	53
Tablo 4.14.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	53
Tablo 4.15.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları	53
Tablo 4.16.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	54
Tablo 4.17.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları	54
Tablo 4.18.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	55

Tablo 4.19.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları	55
Tablo 4.20.	Siber Mağduriyet Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	55
Tablo 4.21	Siber Mağduriyet Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları	56
Tablo 4.22.	Siber Zorbalık Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	56
Tablo 4.23.	Siber Zorbalık Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları	56
Tablo 4.24.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	57
Tablo 4.25.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları	57
Tablo 4.26.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	58
Tablo 4.27.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları	58
Tablo 4.28.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	59
Tablo 4.29.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları	59
Tablo 4.30.	Siber Mağduriyet Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	59
Tablo 4.31.	Siber Mağduriyet Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları	60
Tablo 4.32.	Siber Zorbalık Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	60
Tablo 4.33.	Siber Zorbalık Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları	60
Tablo 4.34.	Aile, Arkadaş, Öğretmeden Algılanan Sosyal Destek, Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları	61
Tablo 4.35.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	63
Tablo 4.36.	Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları	63
Tablo 4.37.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	63
Tablo 4.38.	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları	64
Tablo 4.39.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	64
Tablo 4.40.	Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları	64
Tablo 4.41.	Siber Mağduriyet Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	65

Tablo 4.42. Siber Mağduriyet Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları	65
Tablo 4.43. Siber Zorbalık Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları	65
Tablo 4.44. Siber Zorbalık Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları	66
Tablo 4.45. Araştırmada kullanılan Değişkenlerin Korelasyon Matrisi	66

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnternetin bilgisayar teknolojisiyle birleşmesiyle birlikte üretim, ticaret, iletişim ve eğitimde eski paradigmlar sarsılmıştır. Sarsılan paradigmlar, yerine yenisini koymaya fırsat tanımayan internet ve teknoloji, çok hızlı bir şekilde gelişmekte ve özellikle gençler arasında çok çabuk yaygınlaşmaktadır. İnternet ve bilgisayarların okullarda kullanılmaya başlanmasıyla beraber eğitim uzmanları, teknolojinin eğitim sisteminin neresinde olması gerektiği ile ilgili yeni bir modelleme yapabilmemiş değildirlir (Arıcak, 2012, s.32).

21. Yüzyılda yüz yüze insan ilişkilerinin yerini, sanal ortamda yer alan sosyal paylaşım siteleri almıştır. Aynı binada yaşayanların, aynı okulda okuyanların, aynı işte çalışanların yüz yüze etkileşim yerine sosyal paylaşım ağıyla iletişim kurmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum karşımıza şöyle bir tablo çıkarmaktadır: gerçek dünyada arkadaşı olmayıp, sanal dünyada yüzlerce arkadaşı olan, sosyalleşmek için gerçek arkadaş yerine, sosyal paylaşım sitelerinden arkadaşlar edinmeyi tercih edenler. Bu durum psikolojide yeni bir alanın doğmasına neden olmuştur. Siber Psikoloji (cyberpsychology) olarak tanımlanan bu yeni alan sınırsız, kontrolsüz ve zararlarına karşı bilgisiz kullanılan teknolojinin kullanıcılarını neden, nasıl ve hangi araçlarla etkilediğini açıklamaya çalışmaktadır. İnternetin eğitim alanındaki yararları tartışılmaz olduğu bir gerçektir. İnternetin kötüye kullanılmasıyla beraber gün yüzüne çıkan zararları ise internet kullanımında dikkatli olunması gerektiğini göstermektedir (Arıcak, 2012, s.32).

Özellikle gençlerin, interneti arkadaş edinmek, arkadaşlıklarını sürdürmek ve böylece sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullandıkları görülmektedir. Maslow (1943, s. 370)'in belirttiği üzere bireyin doğumuyla başlayan beslenme, uyuma, boşalım gibi ihtiyaçları, daha sonraki yıllarda farklılaşarak devam etmektedir. 1. Fizyolojik gereksinimler, 2. Güvenlik gereksinimi, 3. Ait olma, sevgi, sevecenlik gereksinimi, 4. Saygınlık gereksinimi, 5. Kendini gerçekleştirme gereksinimi olarak sıralanan ihtiyaçlar hiyerarşisinde üçüncü derece ait olma, sevgi ve arkadaşlık ihtiyacı özellikle ergenlik döneminde daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde gençler arkadaş edinme, arkadaşlıklarını sürdürme ve sosyal destek çabası olarak çağın gereklerine uyarak internet, cep telefonu ve sosyal ağ gibi teknolojik araçları kullanmaktadır.

Sosyal destek bulma ihtiyacı olarak görülebilecek internet, aynı zamanda bireylerin zarar görmesine de neden olabilmektedir. Teknoloji ve internetten gelebilecek zararlardan korunma yine bireyin sahip olduğu sosyal destek sisteminin ne kadar güçlü olduğu ile alakalıdır. Birey çevresinden ne kadar çok sosyal destek görürse ait olma, sevgi, arkadaşlık ve yakınlık gibi ihtiyaçları karşılanmış olacaktır. Eroğlu ve Peker (2011, s.10) algılanan sosyal destek artıka bireyin internette mağdur olma riskinin azalacağını, mağduriyet yaşansa bile üstesinden daha rahat gelinebileceğini ifade ederek sosyal desteğin bu konudaki önemini bildirmiştir. Bu çerçevede gençlerin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin, siber zorba davranışlarda bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumu ile ilişkisi bu araştırmada cevap aranan temel problemdir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olma durumları ile algılanan sosyal destek düzeyi arasında ilişkiyi saptamaktır.

Bu doğrultuda, alt amaçlar;

- Siber zorbalık cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber mağduriyet cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Aileden algılanan sosyal destek cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

- Arkadaştan algılanan sosyal destek cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal destek cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber zorbalık yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber mağduriyet yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- Aileden algılanan sosyal destek yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- Arkadaştan algılanan sosyal destek yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal destek yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber zorbalık sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber mağduriyet sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Aileden algılanan sosyal destek sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Arkadaştan algılanan sosyal destek sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal destek sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber zorbalık lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber mağduriyet lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Aileden algılanan sosyal lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Arkadaştan algılanan sosyal lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber zorbalık okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber mağduriyet okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Aileden algılanan sosyal okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Arkadaştan algılanan sosyal okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber zorbalık başarıya göre farklılaşmakta mıdır?
- Siber mağduriyet başarıya göre farklılaşmakta mıdır?
- Aileden algılanan sosyal başarıya göre farklılaşmakta mıdır?
- Arkadaştan algılanan sosyal başarıya göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal başarıya göre farklılaşmakta mıdır?

- Aileden algılanan sosyal destek ve siber zorbalık arasında ilişki var mıdır?
- Aileden algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet arasında ilişki var mıdır?
- Arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber zorbalık arasında ilişki var mıdır?
- Arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet arasında ilişki var mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal destek ve siber zorbalık arasında ilişki var mıdır?
- Öğretmenden algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet arasında ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Literatürde, yurtiçi ve yurtdışında yapılmış birçok çalışma siber zorbalık ve mağduriyetin hem Türkiye hem dünya çapında algılanması gereken oldukça ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir (Arıcak, 2009, s. 168-169). Gençlerin çocukluk yaşlarından itibaren teknoloji ile iç içe olmaları, günlük yaşamlarının büyük bir bölümünde teknoloji ve özellikle interneti kullanıyor olmaları siber zorbalık ve mağduriyet üzerine çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Siber zorbalığa yönelik günümüzdeki çalışmalarda, siber zorbalığın içeriğini ve siber zorbalık sorununu tanımlama açısından birbiri ile oldukça farklı fakat temelde ilişkili birçok değişkenden bahsedildiği görülmektedir. Ergenlerin sağlıklı bir kişilik geliştirebilmeleri açısından, karşılaştıkları problemlerin belirlenmesi daha sonra da müdahalelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Problemin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada yapılan literatür taramasında, siber zorbalık, siber mağduriyet ve sosyal destek ile ilgili çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Şimdiye kadar yapılan yurtiçi çalışmalarda siber zorbalık, siber mağduriyet ile aileden ve arkadaştan algılanan sosyal desteğe veya yalnızlığa bakılmıştır (Dilmaç, 2009; Eroğlu ve Peker, 2011; Şahin, 2012). Yapılan bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak siber zorbalık, siber mağduriyet ile

aileden, arkadaştan ve üretmeden algılanan sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Çalışma şu varsayımlar doğrultusunda yrtlmştir:

1. Siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyi ve algılanan sosyal destek bilimsel olarak ölçülebilir.
2. Veri toplama tekniği olarak kullanılan ‘‘Siber Zorbalık leği’’, ‘‘Siber Mağduriyet leği’’ ve ‘‘Algılanan Sosyal Destek leği’’i geçerli ve güvenilirdir.
3. Örnekleme grubunda yer alan öğrencilerin, anket uygulamaları vasıtasıyla belirttikleri cevapların doğru ve tarafsız olduğu kabul edilmektedir. Cevapların doğru ve tarafsız olması kadar gerçekçi ve mevcut durumu ifade eden, tanımlayan niteliğinin söz konusu olması da n kabullerden biri olarak ifade edilmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma sonucunda elde edilecek bulgulara dair genellemeler aşağıda belirtilen sınırlılıklar kapsamında söz konusudur:

1. Çalışma, İstanbul ili sınırlarında bulunan özel sektör dahilindeki dersaneler ile sınırlıdır.
2. Çalışmada veri toplama aracı olarak sadece ölçekler kullanılmıştır ve bulgular bu ölçeklerle sınırlıdır.
3. Çalışma örneklemini sadece seçilen dersanelerdeki öğrenciler oluşturmaktadır.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.1. Siber Zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojileri her geçen gün hızlı bir şekilde gelişerek yaygınlaşmaktadır. Teknolojik gelişmeleri, gençler yetişkinlerden daha hızlı bir şekilde takip etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun (2012)'de yayınladığı rapora göre bilgisayar ve internet kullanımı her geçen gün hızlı bir şekilde artmaktadır. Bilgisayar ve internet kullanımının en çok olduğu yaş aralığı 16-24 olarak verilmektedir. Tüm yaş grupları arasında erkeklerin daha fazla kullanıcı olduğu işaret edilmektedir. Kullanıcıların %37,8'inin interneti hemen hemen her gün veya haftada en az bir defa kullandıkları görülmektedir. Bilgisayar işletim sistemi geliştiren Intel firmasının Türkiye'de üç bin gençle yaptığı bir araştırma, teknolojinin gençlerin yaşamındaki yerini göstermesi açısından çok önemli sonuçlar vermektedir. Bu araştırmaya göre özellikle gençler arasında teknoloji daha fazla sosyalleşmek amacıyla kullanılmaktadır . Gençler sevdikleri kişilerle yüz yüze kurdukları iletişim ile sosyal paylaşım ağlarında iletişim kurmayı sosyalleşme adına birbirinden farksız görmektedirler. Bu araştırma gençlerin interneti hayatlarının merkezine koyduğu yönündedir. Teknolojinin bu denli yoğun kullanılması ise yeni problemleri ortaya çıkarmaktadır (Sabah Gazetesi, 2012). İnternet ya da bilgisayar bağımlılığı, sosyal medya ve mahremiyet, sosyal medya ve etik ve siber zorbalık teknolojinin gelişmesiyle gündeme gelen yeni sorunlardır. Siber zorbalık, son yıllarda araştırmacıların ilgisini çeken konulardan biri olmuştur.

2.1.1.1. Siber Zorbalık Tanımı

Lacey (2007'den akt. Yaman, Erođlu, Peker, 2011) siber zorbalığı, sosyal saldırganlığın elektronik iletişim araçlarıyla yapılan biçimi olarak tanımlamaktadır. Strom ve Strom (2006, s. 21) siber zorbalığı, akıllı telefon zorbalığının elektronik biçimi olarak tanımlamaktadır. Belsey (2005, s. 3) siber zorbalığı bir birey ya da grup tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak bir başkasına zarar vermek amacıyla tekrarlayan dūřmanca davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Literatürdeki ilgili çalışmalar incelendiğinde siber zorbalık ve mağduriyete yönelik birçok farklı fakat temelde aynı ifadelere hizmet eden tanımlamalar olduğu gürölmektedir. Bunlardan en kapsamlı ve önemli gürölenleri şu şekilde belirtilebilir:

Siber zorbalık, “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür.” (Arıcak, 2011, s. 10). Siber zorbalık, dijital ortamda kişiler arası ilişkilere zarar verici davranışlar veya eylemler olarak betimlenmektedir (Arıcak, 2012, s. 33). Diğer bir tanıma göre siber zorbalık elektronik araçların psikolojik zorbalık biçimi olarak kullanılmasıdır (Shariff ve Gouin, 2005, s. 459).

Shariff ve Gouin (2005, s. 459)'a göre siber zorbalık, cep telefonu, web loglar, web siteleri, sohbet odaları gibi elektronik araçlarla yapılan psikolojik bir zorbalık biçimidir. Ayrıca siber zorbalık e-posta, cep telefonu, anlık mesajlaşma, web sitesinde kişileri karalama ya da karalamak için anket düzenleme şeklinde bilgi ve iletişim teknolojisinin bir kişi ya da grup tarafından başkasına zarar vermek amacıyla kasten, tekrarlanabilir şekilde kullanılması olarak tanımlamıştır.

Willard (2007, s. 1) internet ya da diğer teknolojik araçları kullanarak diğerlerine sosyal saldırganlık yapmak ya da zararlı mesajlar göndermeyi siber zorbalık olarak tanımlamıştır. Ayrıca Willard (2005, s. 1.) siber zorbalığı internet veya diğer iletişim araçlarının kullanılarak ,

- a) zararın yayımlanarak yayılması,
- b) kaba, zalimce konuşma,
- c) diğer sosyal zorbalık formları olarak belirtmektedir.

Diğer bir tanıma göre siber zorbalık e-posta, anlık mesajlaşma, chat odaları ve web siteleri gibi teknolojik araçlarla yapılan bir zorbalık olarak ifade edilmektedir (Campbell, 2005, s. 2). Araştırmacılar ve uzmanlar tarafından kullanılan siber zorbalık davranışını en iyi tanımlayan terimi belirlemek amacıyla oluşturdukları çalışmalarında, Nocentini ve arkadaşları (2010) öğrencilerin siber zorbalık terimi algılarını, farklı form ve davranış algıları (yazılı, sözel, görsel dışlama ve kişiliğe yükleme), üç farklı Avrupa ülkesinde (İtalya, Almanya, İspanya) kullanılan tanım farklılığı algılarını incelenmişlerdir. Bu doğrultuda, siber zorbalığı etiketlemek için kullanılan terim, siber zorbalığı temsil eden farklı davranışlar ve ortak davranışlar (güç dengesizliği, tekrar, kimlik gizliliği-anonimlik, umuma açık bir şekilde ilan ve kasıt) şeklinde aralarındaki ilişki düzeyleri detaylandırılmıştır. Ünelere göre bakıldığında, siber zorbalığı Almanya’da en iyi şekilde tanımlayan kelime mobbing, İtalya’da sanal ya da siber zorbalık, İspanya’da internet ya da cep telefonu aracılığıyla taciz olarak belirtilmiştir. Onlara göre, tanımın siber zorbalık olabilmesi için, davranışın kasten ve zarar vermek amacıyla tekrarlanacak şekilde gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir.

Bütün bu tanımların içerdiği eylemlerin yanı sıra, zarar vermek amaçlı isimsiz çağrı, gizli kimliklerle gönderilen yararsız e-posta, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalama amaçlı gönderilen e-posta ya da kısa mesajla gönderilen ses, görüntü ya da metin, virüslü e-postalar siber zorbalık tanımı altında ele alınmaktadır (Arıcak, 2009, s. 183).

Siber zorbalık tanımlarının ortak noktasının bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak:

- a) Kasden,
- b) Tekrar eden biçimde,
- c) Zarar vermek amacıyla yapılan davranışlar olduğu görülmektedir.

Siber zorbalıktaki olayın tekrarı basit, anlaşılabilir değildir. Çünkü kullanılan teknolojiyen dolayı siber zorbalık “kartopu” etkisi yaratabilmektedir. Başlangıçta kontrol edilebilen zorbalık daha sonra kontrol dışına çıkabilmektedir. Bu açıdan olayın tekrarı, genel zorbalıkta olan aynı davranışın aynı kişi tarafından defalarca yapılmasından çok daha farklı bir durumdur. Örnek olarak internete zorba tarafından

yüklenen bir resim defalarca diğer insanlar tarafından bakılabilmektedir. Resim yükleme davranışını zorba bir kez yapmasına rağmen resim defalarca başkaları tarafından görülmektedir. Bu nedenle siber zorbalıkta zorba tarafından yapılan bir davranış, diğerleri tarafından defalarca tekrarlanmaktadır. Bu durum siber zorbalık için tanımsal bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bu konu ile alakalı diğer tanımsal sorun ise güç dengesizliği konusudur. Oweus (1993'ten akt. Slonje, Smith ve Frisén 2013, s. 27) zorbalık tanımında kurbanı “zayıf” olarak belirtmektedir. Bu zayıflık sadece fiziksel değil, tanımda bahsedilmeyen psikolojik zayıflıkta olabilir. Zorbalık tanımında fiziksel olanın üstün olmasıyla yaşanan güç dengesizliğinden bahsedilmektedir. Fakat bu güç dengesizliği bir akran grubu tarafından kabul görme veya reddedilme sayısı şeklinde de olabilir. Siber zorbalık için fiziksel güç önemli değildir. Siber zorbalıkta bilgi ve iletişim teknolojilerinde yetenek ve kimliğin gizli kalması (anonimlik) güç dengesizliğini sağlayan diğer iki unsurdur (Slonje, Smith ve Frisén 2013, s. 26-27). Birçok araştırmacı da kimlik gizliliğinin güç dengesizliğine katkı sağladığını savunmaktadır (Nocentini ve ark, 2010, s. 138).

Görüldüğü üzere siber zorbalık tanımı birçok farklı araştırmacı tarafından farklı farklı nitelendirilmekte ve siber zorbalık içerik olarak oldukça farklı eylemler içermektedir. Akran zorbalığının elektronik formu olarak ifade edilen siber zorbalık, akran zorbalığından farklı olarak zorbalık yapan kişinin kimliğinin gizli kalmasına olanak sağlamaktadır. Yüz yüze yapılan geleneksel zorbalıktan farklı olarak teknolojik araçlarla yapılan siber zorbalık, teknolojik araçların yaygın olarak kullanılması ve maliyetlerinin düşük olması nedeniyle daha hızlı bir şekilde artmaktadır (Ayas ve Horzum, 2012, s. 371). Bu doğrultuda türleri ve araçlarını detaylandırmak anlamlıdır.

2.1.1.2 Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalık türleri değerlendirildiğinde, Arıca (2011, s. 1)'in iki çeşit siber zorbalıktan bahsettiği görülmektedir. Bunlar;

1. Elektronik zorbalık (electronic bullying), daha çok teknik olayları içeren ve kişilerin şifrelerini ele geçirme, web sitelerini kullanılmaz duruma getirme, spam içeren postalar gönderme şeklinde gözlenen bir olaydır. Donanım ve yazılımlara direk etkide bulunan elektronik zorbalığın amacı sistemi kullanılmaz hale

getirmektir. Elektronik zorbalık türündeki saldırılar, şahıslara ait web sitelerine, büyük kurum ya da devlete ait yazılım ya da sitelere yapılmaktadır.

2. Elektronik iletişim (e-iletişim) zorbalığı (e-communication bullying), olayın psikolojik yönünü içerir. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak kişileri sürekli rahatsız etme, isim takma , alay etme, hakaret etme, dedikodu yayma, izinsiz fotoğraf yayınlama durumunda elektronik iletişim zorbalığından söz edilmektedir.

Calvete ve arkadaşları (2010, s.1128) çalışmalarında, en yaygın siber zorbalık çeşidinin,

1. İnternet üzerinde sınıf arkadaşları hakkında utanç verici söylentiler ya da yorumlar yazmak,
2. Bu internet sayfasının bağlantısını diğerlerine göndermek,
3. Kurban adından kişi ya da gruba sıkıntı verme amaçlı e-posta göndermek şeklinde olduğunu belirtmiştir.

Kopecký, Szotkowski ve Krejci, (2012, s. 1353) yaptıkları araştırmada siber zorbaca davranışları şu şekilde ayırmaktadır:

1. Hesaba saldırı (%31,68),
2. Sözlü saldırı (%31,60),
3. Cevapsız çağrı ya da arayıp konuşmadan kapatma (%23,43),
4. Tehdit ve gözdağı vermek (%15,88),
5. Utanç verici ve aşağılayıcı fotoğraf paylaşımı (%12,32) .

Şahin ve arkadaşları (2010, s. 262-263)'ün on iki öğrenci ile mülakatlarından oluşan niteliksel çalışmalarında siber zorbalık türleri şöyle belirtilmiştir:

1. E-posta aracılığıyla birisine hakaret/cinsellik/tehdit içeren mesajlar göndermek,
2. İzin almadan bilgisayarda başkasına ait bilgileri almak,
3. Chat odasında hakaret/cinsellik/tehdit içeren konuşmalar yapmak,
4. Cep telefonu, kısa mesaj yoluyla hakaret/cinsellik/tehdit içeren mesajlar göndermek,
5. Çevirim içi oyunlarda hakaret/cinsellik/tehdit içerikli konuşmalar yapmak,
6. İzinsiz fotoğraf/video çekmek ve yaymak,

7. Messenger, e-posta şifrelerini alarak özel mesajlara ulaşmak,
8. Özel numara ile rahatsız etmektir.

Akbulut ve Çuhadar (2010, s.71) Türkiye'de 55 öğretmen adayı üzerinde yaptığı çalışmada en çok kullanılan siber zorbalık çeşitlerini; aşağılamak (Harassment), kızdırmak (flaming), gizlenmek/maskelemek (Masquerading), siber taciz (Cyberstalking), iftira/karalama (Denigration) olarak tanımlanmıştır.

Su ve Holt (2010, s. 680) tarafından Çin genelinde orta ve yüksek okulların kullandığı 374 web forum sitesi üzerinden yapılan araştırmada, siber zorbaların şiddet içeren, aşağılayıcı ve müstehcen bir dil kullandıkları bulunmuştur. Forumların incelenmesinde zorbaların üç davranış türü dikkat çekmiştir. Bunlar: Kızdırmak/öfkelenmek, dışlamak ve iftira atmak/karalamaktır.

Kopeckı, Szotkowski ve Krejci (2012, s. 1355) ve Willard (2005, s. 1)'e göre siber zorbalık daha detaylı olarak şu şekilde sınıflanabilir:

1. Kızdırmak-Öfkelenmek (Flaming): Müstehcen, kaba, öfkeli mesajlar göndermek.
2. Bıktırmak-Aşağılamak (Harassment): Sürekli rahatsız eden, hakaret edici mesajlar göndermek.
3. Siber taciz (Cyberstalking): Sürekli tehdit içerikli mesajlar göndermek.
4. Karalama (Denigration): Doğru olmayan korkunç ithamlarda bulunma, iftira atmak.
5. Taklit etme (İmpersonation): Kişinin kötü görünmesini sağlamak veya tehlikeli bir duruma sokmak için o kişinin yerine geçmek.
6. İfşa (Outing): Kişinin özel, gizli veya hassas bilgilerini diğerlerine postalamak veya iletme.
7. Kandırmak (Trickery): Hile ile aldatıp kişinin utanç verici bilgilerini öğrenip yayınlamak.
8. Dışlamak (Exclusion): Bir kişiyi çevrim içi gruptan kasten çıkarmak.
9. Cinsel içerikli mesajlaşmak (Sexting): Kendisine veya başkasına ait cinsel içerikli bir resim, ses, görüntü dosyasını arkadaşlarına göndermek.
10. Utandırmak (Embarrass) : Birisinin herhangi bir fotoğrafını montajlayarak veya paylaşmaktan utanacağı fotoğraf veya bilgisini izinsiz ya da habersiz

cep telefonu veya internet aracılığıyla başkalarına göndermek suretiyle komik veya utanılacak duruma düşürmek.

2.1.1.3 Siber zorbalık Araçları

Siber zorbalık çeşitli medya araçlarını kullanılarak kurbanı zarar vermeyi amaçlayan davranışlardır. Siber zorbaca davranışlarda birbirinden farklı iletişim araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu medya araçları:

1. Cep telefonu,
2. Anlık Mesajlaşma,
3. E-postalar,
4. Sohbet odaları,
5. Oyun Odaları,
6. Sosyal Ağlar (Facebook, Twitter, Myspace, Xanga),
7. Fotoğraf ve video paylaşım siteleri (İnstagram, Vine Video Microblog)
8. Tartışma grupları,
9. Web siteleri olarak belirtilmektedir.

(Aydoğan ve Dilmaç, 2010; Calvete ve ark., 2010; Dilmaç, 2009; Kopeckı, Szołkowski ve Krejci, 2012; Li, 2007; Sarak, 2012; Slonje, Smith ve Frisen, 2013; Tanrıku, 2013; Willard, 2005)

Bu araçların birisini rahatsız etmek amacıyla kullanılması siber zorbalık alanına girmektedir. Bu araçlarda dikkat çeken önemli ayrıntılardan biri, birisine yapılan zorbalığın başkası tarafından rahatça görülebilmesi, gizli kalmaması, umuma açık bir şekilde ifşa edilebilmesidir.

Akbulut ve Çuhadar (2011, s. 71) tarafından Türkiye'de en çok kullanılan siber zorbalık araçları:

1. Çevirim içi programlarda; Facebook, çevirim içi oyunlar, tartışma forumları ve çevirim içi kumar siteleri olarak belirlenirken,
2. Cep telefonunda; Konuşma, yazışma ve utanç verici sahnelerin kaydedilip paylaşılması olarak saptanmıştır. Diğer iki siber zorbalık aracı ise,

3. Anlık mesajlaşma ve
4. E-posta olarak bulunmuştur.

2.1.1.4. Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Siber zorbalığın yaygınlığı üzerine çalışmış olan Kwan ve Skoric (2013, s. 20, 22) ilgili konuyu özellikle Facebook sitesi üzerinden değerlendirmiştir. Çalışmalarında, Facebook zorbalığının %59,4 oranla oldukça yaygın olduğunu belirtilmiştir. Okul çağında Facebook zorbası tarafından en az bir defa müstehcen içerikli mesaj alınmasının %28,5 ile en yaygın form olduğu bulunmuştur. Diğer yaygın formların %22,6 ile hakaret etmek, %23,3 ile komik duruma düşürmek olduğu belirtilmiştir. Facebook'da tehdit edilme, gruptan dışlanma, sırların açıklanması katılımcıların %5'den azının yaşadığı diğer yaygın Facebook mağduriyet formlarıdır. Katılımcıların yarısının Facebook'da birisini engellediği görülmüştür. Öğrencilerin %13'ü Facebook'ta bir başkasına müstehcen mesaj gönderdiğini, %13,9'u Facebook'ta birisini gülünç duruma düşürmek için bir şeyler söylediğini ifade etmiştir. Oranların sıklığı dikkat çekicidir.

Laftman, Modin, ve Östberg, (2012, s. 112) siber zorbalığın İsveç, Stockholm'daki öğrenciler arasındaki yaygınlığını ölçmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, 9. Sınıf öğrencisi 22,554 kişi ile çalışmışlardır. 22,554 öğrenciden %5'i siber mağdur, %4'ü siber zorba, %2'si hem siber zorba hem siber mağdur olarak saptanmıştır.

Mishna ve arkadaşları (2010, s. 362) toplam 2186 ortaokul ve lise öğrencisinde siber zorbalığın yaygınlığı, etkisi ve farklı siber zorbalık deneyimlerini araştırmıştır. Öğrencilerin % 49,5'i siber zorbalığa maruz kaldığını, %33,7'si başkalarına siber zorbalık yaptıklarını bildirmiştir. Zorbalığın en çok arkadaşlar tarafından yine arkadaşlara yapıldığı belirlenmiştir.

Ergenlerin siber zorbalık deneyimlerinin niteliği ve kapsamının inceleyen Li (2007, s. 1782) Kanada'da iki farklı okulda 7. Sınıfta öğrenim görmekte olan 177 öğrenci ile çalışmıştır. Öğrencilerin %54'ünün geleneksel okul zorbalık kurbanı olduğu ve bunların dörtte birinin ise siber zorbalık mağduru olduğu açığa çıkmıştır.

Öğrencilerin üçte birinin geleneksel formda, %15'inin ise elektronik iletişim araçlarını kullanarak zorbalık yaptığı görülmektedir. Siber mağdurların %31.8'i okul arkadaşları tarafından, %11.4'ü okul dışındaki insanlar tarafından siber zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu da siber zorbalığın ne kadar yaygın olduğuna yönelik dikkat çekici bir bulgudur.

Sourander ve arkadaşları (2010, s. 722) Finlandiya'ya 13-16 yaş arası 2215 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada, ergenlerin % 4.8'i siber mağdur, % 7.4'ü siber zorba, %5.4'ü ise siber zorba-mağdur olarak saptamıştır. Bir başka çalışmada araştırmacılar, öğrencilerin %38'inin siber zorbalık yapılan birisini bildiğini, %21,9'unun siber zorbalığa maruz kaldıklarını, %8,6'sının bir başkasına siber zorba davrandıklarını bildirmiştir (MacDonald ve Roberts-Pittman 2010, s. 2003).

Olenik-Shemesh, Heiman, ve Eden (2012, s. 361)'in belirttiği üzere, mağdur olma ve herhangi bir mağduru tanıma değerleri, geleneksel mağduriyete göre siber mağduriyet için daha düşük ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Geleneksel mağduriyete göre siber mağduriyet oranları kızlarda üçte ikidir.

Dilmaç (2009, s. 1291) siber zorbalığın Kuzey Amerika'da yaygın bir sorun olduğundan söz ettikten sonra üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırma sonuçlarında öğrencilerin % 22,5'i en az bir kere sanal zorbalık yaptıklarını belirtirken, % 55,3'ü ise hayatlarında en az bir kere sanal zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha çok sanal zorbalık yaptıklarını belirtmiştir.

2.1.1.5. Siber Zorbalık Etkileri

Siber zorbalık, eğitim sistemini etkilediği gibi toplumun yapı taşı olan aile sistemini de etkisi altına almaktadır. Televizyon ve internet aile üyelerinin birbirleri ile paylaşımlarını giderek azaltmakta, aile üyelerini birbirinden uzaklaştırmaktadır (Strom ve Strom, 2005, s. 35; Willard, 2005, s. 10). Ebeveynlerin çocuklarını bilgisayar ve internet kullanımının zararları konusunda yeteri kadar bilinçlendiremediği görülmektedir.

Siber zorbalık ciddi akademik, sosyal, duygusal ve yasal sorunlara yol açabilmektedir (Lyznicki, McCaffree ve Robinowitz, 2004, s. 1723). Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin üzüntü, öfke, endişe, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, yalnızlık, düşük öz saygı, intihar etme gibi sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir (Hinduja ve Patchin, 2009; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Willard, 2007). Bu doğrultuda, siber zorbalığın etkilerini incelemek büyük önem taşımaktadır.

Akbulut ve Çuhadar (2010, s. 72) tarafından siber zorbalık mağdurlarının sonrası için en sık yaşadıkları psikolojik problemlerin korku ve endişe olduğu belirtilmiştir. Siber zorbalığa maruz kalanların sonrasında ne yaşayacaklarını kontrol edemedikleri için yüksek derecede paranoya yaşadıkları belirtilmektedir. Yaşadıkları bu durumlar sonrasında çevrelerindeki insanlara güvensizlik geliştirerek sosyal izolasyonu tercih ettikleri ifade edilmektedir. Yaşadıkları bu sıkıntılar beraberinde akademik başarısızlığı da getirmektedir. Ayrıca başka bir araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sonrasında kızgın, üzgün olduğu ve depresif belirtiler gösterdiği bulunmuştur (Mishna ve arkadaşları, 2010, s. 362)

Vandebosch ve Van Cleemput (2009, s. 1349) ilk ve orta okulda öğrenim görmekte olan 2052 öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında internet ve cep telefonu ile son üç ay içerisinde zorbalığa maruz kalanların internete daha bağımlı olduklarını, kendilerini daha az popüler hissettiklerini ve internetle alakalı daha fazla risk aldıklarını belirlemiştir.

Sakarya ilinde öğrenim görmekte olan 258 lise öğrencisiyle gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yazılı ve görsel basında yaşanan siber zorbalığın ergenler arasında ne tür psikolojik sorunlara yol açtığını saptamayı amaçlayan Çetin ve meslektaşları (2012, s. 646), ergenlerin psikolojik bütünlüklerinin ne derece etkilendiğini araştırmıştır. Sonuç olarak elde edilen bulgular, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile bağımlı öz-benlik arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, gençlerin maruz kaldıkları siber mağduriyet ya da zorbalık eylemi benlik algılarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yine siber zorbalık ve siber mağduriyetin olumsuz etkilerine yönelik olarak depresyon, stres ve anksiyete düzeylerini arttırıcı etkisi olduğu fark edilmektedir . Sonuç olarak, yapısal eşitlik modeline göre bağımlı öz-benlik siber zorbalığa negatif yönde etki ederken;

siber zorbalık psikolojik sıkıntılara pozitif yönde etki etmektedir. Psikolojik sıkıntılar ile tariflenen durumlar; depresyon, çaresizlik, üzüntü, duygusal stres, kızgınlık olarak ifade edilebilir.

Siber mağduriyetin etkilerine yönelik yalnızlık ve depresif ruh hali düzeylerinin araştırıldığı bir çalışmada, katılımcılara internet kullanımı, siber zorbalık, geleneksel zorbalık, yalnızlık ve depresif ruh hali ile alakalı sorular sorulmuştur. Yaşları 13-16 arasında değişen 242 ergenden oluşan çalışmada, hem yalnızlık (sosyal, duygusal ve genel) hem de depresif ruh hali ile siber mağduriyet arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu ilişki düzeyinin istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde oluşu ve katılımcıların %16,5'inin siber mağdur oluşu, %32,5'inin siber mağdur olan bir başkasını tanıdığını belirtmiş olmaları, siber mağduriyetin etkilerine yönelik önemli bulgulardır. Siber mağdurlar, siber mağdur olmayanlara göre anlamlı olarak hem duygusal hem sosyal açıdan yalnız bulunmuşlardır (Olenik-Shemesh, Heiman, ve Eden 2012, s. 370-372). Dolayısıyla siber mağduriyetin ergenlerin yalnızlık düzeyleri üzerinde etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca bu araştırmada, depresyon düzeyinin siber mağduriyete uğramayanlar ile siber mağdurlarla karşılaştırıldıklarında anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Etkilere yönelik Şahin (2012, s. 835, 836) tarafından yapılan araştırmada, siber mağdurların durumları mutsuzluk, hayal kırıklığı ve çevreye uyum problemleri şeklinde belirtilmiştir. Özellikle siber mağdurların yalnızlığa eğilimli oldukları görülmektedir. Bu yalnızlık durumu, siber zorbalardan açısından bakıldığında zorba gençlerin internette ve cep telefonunda oldukça uzun zaman geçirmeleri ile kendini göstermektedir (DeBell ve Chapman, 2006, s. 4). Lathouwers, Moor ve Diden (2009, s. 709) araştırmalarında günde ortalama 8 saat internet kullananların ileride depresyona gireceklerini ve yalnız kalacaklarını ileri sürmektedir. Siber mağdurlar tarafından internetin sık kullanımı bu bireylerin yalnızlık eğilimi olarak kendilerini toplumdan izole etmek için internet ve cep telefonunu bir araç olarak görmeleri şeklinde açıklanmaktadır. Siber mağdurların yalnızlıktan muzdarip oldukları, siber zorbalardan ise yalnızlığı kendileri seçtikleri ifade edilmektedir.

Siber zorbalığın etkilerine yönelik faktörlerin belirtildiği bir diğer çalışmada, Sleglova ve Cerna (2011, s. 1) katılımcıların neredeyse hepsinde, kritik siber zorbalık

etkisi olarak düşük benlik saygısı, yalnızlık, hayal kırıklığı, güvensizlik gözlemlendiğini; daha aşırı etkileri olarak da kendine zarar verme, arkadaşlarına ve ailesine karşı agresif davranmanın ifade edilebileceğini belirtmiştir. Onlar; siber zorbalığın etkileri ve sonuçlarını iki kategoride incelemişlerdir. Bunlar; çevirim içi davranışlarda değişim, çevirim dışı psikolojik etkidir (yalnızlık, güvensizlik, hayal kırıklığı gibi).

Sourander ve arkadaşları (2010, s. 720) siber mağdurların yaşadıkları problemleri; duygusal sorunlar, akran sorunları, baş ağrısı, uyku güçlüğü, karın ağrısı ve kendini okulda güvende hissetmeme olarak ifade etmiştir. Siber zorbalık davranışlarının, hiperaktivite, davranış sorunları, düşük olumlu sosyal davranış, sigara ve alkol kullanımı, baş ağrısı ve okulda kendini güvende hissetmeme ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

2.1.1.6. Siber Zorbalık Nedenleri

Siber zorbalık konusunda yapılan araştırmalar daha çok siber zorbalığın niteliğini ve kapsamını araştırmaya yönelik olduğu için Hinduja ve Patchin (2013)'ün çalışmalarında değerlendirdikleri gibi siber zorbalığın nedenleri ve sonuçları üzerinde durmak önem kazanmaktadır. Çalışmalarında, Amerika'da farklı 33 okulda öğrenim görmekte olan, sınıf düzeyleri 6 ve 12 arasında değişen toplam 4441 öğrenci ile görüşmüşlerdir. Sonuç olarak, öğrencilerin çoğunun bir başkasına, okul bilgisayarını ya da cep telefonu kullanarak siber zorbalık yaptığı ve buna maruz kalan öğrencilerin de bir başka öğrenciye siber zorbalık yaptığı saptanmıştır. Siber mağduriyet ve siber zorbalık oranları anlamlı düzeyde birbiri ile ilişkili bulunmuştur.

Nedenlere yönelik olarak araştırmalarda genellikle, geleneksel zorbalık kurbanı olanların siber zorbalık kurbanı olma riski de çok yüksek bulunmuştur. Birçok öğrencinin siber zorbalık yapmasına rağmen geleneksel zorbalık yapmadığı; genelsel zorbalık kurbanı olmanın siber zorbalık kurbanı olmak ve daha kötü öznel sağlığa sahip olmakla ilişkili olduğunu ifade edilmiştir (Laftman, Modin, ve Östberg 2012, s. 116). Böylelikle riske yönelik önemli bir detay da belirtilmiştir.

Kopeckı, Szołkowski ve Krejci (2012, s. 1349-1352) tarafından yapılan yaşları 11–14 ve 15–17 arası olan, ilk ve ortaokulda öğrenim gören 10800 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada, katılımcıların yarısından fazlasının yabancılarla sohbet ettikleri, %15'inin yetkisiz bir internet kullanıcısıyla kişisel bilgi paylaşımına istekli olduğu tespit edilmiştir. Bu durum nedenlere yönelik önemli bir ayrıntıyı ifade etmektedir. Bu araştırmaya katılan gençlerin özellikle can sıkıntısı nedeniyle yabancılarla sohbet ettikleri, özel bilgilerini paylaştıkları ve cinsel içerikli mesajlaştıkları dikkat çekmektedir. Öğrencilerin %40,45'inin sosyal ağları, %27,68'inin cep telefonu ile kısa mesaj gönderimini kullandıkları ortaya çıkmıştır. Siber zorbalığın öğrenciler arasında kullanılan en yaygın biçiminin aşağılamak, hakaret etmek, utandırmak (sözel saldırganlık) olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin %31'i bu tür davranışlara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Burada çocukların ve ergenlerin can sıkıntısı gerekçesiyle olumsuz davranış sergiledikleri gerçeği de gözler önüne serilmektedir.

Yaman ve Peker (2012, s. 819) öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenlerini; arkadaş ortamı geliştirmek, can sıkıntısını gidermek ve kendisine yapılan yanlış bir tutum veya davranıştan ötürü intikam almak olarak belirtmiştir. Ayrıca, öğrencilerin siber zorbalığı sürdürmesinin nedenlerinde; kendilerini iyi hissetme, iyi vakit geçirme ve sosyal ilişkilerini geliştirmekten bahsettikleri görülmektedir. Şahin (2012, s. 835) de benzer şekilde yalnızlık ve internet kullanım süresindeki artışın siber zorbalık davranışları için en ideal ortamı oluşturduğunu ifade etmektedir. Mishna ve arkadaşları (2010, s. 362) katılımcılar diğerlerine zorbalık yaptıklarında bu durumdan eğlendiklerini ve kendilerini güçlü ve popüler hissettiklerini belirterek siber zorbalık nedenlerine yönelik ip uçları vermiştir.

Gençlerin siber zorbalık yapma nedenleri arasında arkadaşları arasında popüler olmak, grup tarafından kabul görmek, sınıf içinde gösteremedikleri başarıyı sanal sosyal ilişkilerde göstermek, eğlenmek olduğu araştırmalar tarafından saptanmıştır (Eroğlu, 2011; Uçanok, Karasoy ve Durmuş, 2011). Gençlerin internette kullandıkları kişisel şifrelerini arkadaşlarıyla paylaşma eğilimleri, siber mağdur olma durumunda sayılabilecek diğer bir nedendir (Arıcak ve ark. 2008, s. 253). İnternet kullanımını evde, sokakta ve okulda giderek artmaktadır. Eroğlu, (2011, s. 65-70) riskli internet davranışları ve koşullu öz değerinin siber zorbalıkla ilişkisinin incelenmesine yönelik çalışmasında, siber zorbalık üzerinde etki sahibi bir faktör olarak koşullu öz

değer faktöründen bahsetmiştir. Bu olgu, bireyin gelişim sürecinde kayıtsız şartsız sevilme, değer görmeme durumuna işaret etmektedir. Her zaman sevginin hak edilir, kazanılır bir şey olduğuna inanan bireyin siber zorbalık eylem ihtimali de artış göstermektedir. Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 505 öğrenciden oluşan çalışmada, siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyete göre anlamlı derecede farklılık gösterdiği belirtilmiştir. Erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorbaca davrandığı ve siber zorbalığa maruz kaldığı ifade edilmiştir. Cinsiyet kadar siber zorbalığa etki eden bir diğer faktör yaştır. Her ne kadar Eroğlu (2011, s. 67) yaşa ve ailenin aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık bulunmadığını ifade etmiş olsa da birçok farklı araştırma yaşın önemine vurgu yapar niteliktedir. Brighi ve arkadaşlarının (2012, s. 375) çalışmasında, erkeklerde akranlar arasında yalnızlık mağduriyetin güçlü bir yordayıcısı olurken, yaş ve okul ortamı mağduriyeti negatif yönde yordamaktadır. Bu nedenle doğrudan zorbalık kurbanı olma, akranları ile ilişkisinde kendini yalnız algılayan, yaşları daha küçük ve okul ortamı hakkında negatif algı içinde bulunan erkekler için daha yüksektir.

İnsanların sanal dünyayı kişisel olmayan bir alan olarak hissedip, bu nedenle de ne isterlerse onu söyleyebileceklerini düşünmesi siber zorbalık yapmalarının nedenleri arasında görülmektedir (Li, 2006, s. 2).

Diğer bir neden olarak, yaş faktörü göz önüne alındığında, siber zorbalığın en fazla görüldüğü dönem, ortaöğretimin 2. ve 3. yılı olarak ifade edilmektedir. Bu dönem de 13-15 yaşa tekabül etmektedir. Bu yaşlarda, siber zorbalığa maruz kalmanın, siber zorbalık eyleminde bulunmayı anlamlı derecede arttırdığına yönelik bulguların varlığı da artmaktadır (Calvete ve ark. 2010, s. 1133).

2.1.1.7. Siber Zorbalığın Paylaşılması

Siber mağduriyet yaşayan öğrenciler, duygusal stres ve öfke duygusu yaşadıkları için, bu öğrencilerin arkadaş ilişkilerinin olumsuz etkilenmesi olası bir durum olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla arkadaş ilişkilerinin bozulması ve yaşanan mağduriyetin paylaşılmaması da olasıdır. Arkadaş çevresi dışında, aile için de birçok faktör paylaşımı engelleyebilir niteliktedir. Literatürde birçok çalışmada, siber zorbalığa maruz kalan çocuğun bunu ailesine söylememesinin sebebi, internet

kullanım hakkının elinden alınma düşüncesi olarak belirtilmektedir. Ayrıca, bu neden siber zorbalığa katlandıklarının da ispatı olarak kabul edilmektedir. Aileler çocuklarıyla internetin olası tehlikelerini konuşmak yerine çoğunlukla ceza ve kısıtlama yolunu tercih etmektedirler. Dolayısıyla siber zorbalığın paylaşılması zora girmektedir (Aydoğan ve Dilmaç 2010, s. 170). Li (2007, s. 1786) ve Finn (2004, s. 477) de benzer şekilde, ergenlerin cezalandırılmaktan korktukları için yaşadıkları mağduriyeti paylaşma yoluna gitmediklerini belirtmişlerdir. Hinduja ve Patchin, (2013, s. 2) çocuklarıyla açık ve dürüst bir iletişim halinde olan ebeveynlerin çocuklarının maruz kaldıkları mağduriyeti daha rahat bir şekilde paylaştıklarını belirtmiştir.

2.1.1.8. Siber Zorbalık ile İlgili Önlemler

Siber zorbalıkla ilgili Türkiye'de yapılan ilk ve tek müdahale çalışması Tanrıku (2013, s. 4, 135, 136)'in ergenlere yönelik geliştirdiği Gerçeklik Terapisi yönelimli grupla psikolojik danışma programıdır. On oturumdan oluşan bu programın siber zorbaca davranışların düzeyini anlamlı derecede azalttığı gözlenmiştir. Bu program çerçevesinde ergenlere sosyal problemlerini çözme konusunda gerçekçi çözümler üretme becerisi kazandırılmak amaçlanmıştır. Sonuçlar, istenilen becerinin bu programla kazandırıldığı yönündedir. Siber zorbalık nedenleri arasında sıralanan eğlenme ve intikam alma isteği, William Glasser'in Seçim Kuramında bahsettiği insanın en temel ihtiyaçlarından eğlenme ve güçlü olma ihtiyacının doyurulmamasından kaynaklanmaktadır. Geliştirilen grupla psikolojik danışma programıyla öğrencilerin bu amaç ve ihtiyaçları düzenlenerek, siber zorbaca davranışları azaltılmıştır.

Siber zorbalığa karşı var olan olumlu tutumun siber zorbalık davranışını nasıl yordandığının açıklanmasını amaçlayan Barlett ve Gentile (2012, s. 123, 125) siber zorbalığın, siber zorbalık hakkında var olan pozitif tutumun bir fonksiyonu olduğunu göstermeye yönelik araştırmalarını sürdürmüştür. Araştırmacılar 493 üniversite öğrencisiyle nicel bir çalışma gerçekleştirerek siber zorbalıkta, dayanıklılık ya da pozitif tutum ve pekiştirmeye yönelik karşılaştırmalar yapmıştır. Sonuç olarak kişilerin siber zorbalığa ilişkin pozitif tutumları pekiştikçe, siber zorbalığa dayanıklılıklarının da arttığını belirtilmiştir. Siber zorbalığa ilişkin pozitif tutum,

kimlik gizliliği ve güç farkının gözetilmemesi olarak betimlenmiştir. Yani siber zorbanın kimliğinin gizli kalması ve fiziksel olarak üstünlük şartının aranmaması siber zorbalığa ilişkin bireylerin tutumlarını olumlu olarak pekiştirmektedir. Bu araştırmada saldırganın kimliğinin gizli kalması, internette yapılan saldırılarda saldırgana yetki verdiği savunulmuştur. Oysa ki siber zorbanın sandığı gibi kimlikleri gizli kalmamakta, attıkları her adım takip edilebilmektedir.

Ülkemizde Emniyet teşkilatı içerisinde bilişim suçlarıyla ilgilenen birim, ilk olarak 1997 yılında kurulmuştur. Bu birim düzenlenmemiş bir alan olan internette, mağdur insanlara ne yapmaları gerektiği konusunda rehberlik yapmaktadır. IP adresinin servis sağlayıcısını bulma, kişilere, delillere nasıl ulaşıldığı konusunda yol gösterme polislerin yaptığı işlemler arasındadır. İstenilen her şeyin yapılabileceği, kimliğin gizli kaldığı düşünülen internet ortamında, düşünülenin tam tersine çanta çalan bir suçlunun bulunma ihtimali ne ise, internette suç işleyen birinin bulunma ihtimalinin de aynı olduğu yetkililer tarafından vurgulanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2011). Bu konudaki bilgilendirmelerin emniyet teşkilatı tarafından kamu spotlarıyla ve okullarda öğrencilere verilecek seminerlerle artırılması gerekmektedir.

Siber mağduriyet ve siber zorbalığa yönelik ön çalışmaların bir an önce bitirilip gerekli müdahale programlarının geliştirilmesi için, disiplinler arası bir anlayışla konu ile alakalı uzmanların bir araya gelmesi önerilmektedir (Arıca, 2011, s.12). Ebeveynler çocuklarının internet kullanımında okul danışmanı ve öğretmenleriyle işbirliği içinde olarak daha etkili olmalıdırlar. Okul rehberlik servisleri siber zorbalığı önleyici çalışmalar yapmalıdır (Dilmaç ve Aydoğan 2010, s. 170).

Sleglova ve Cerna (2010, s. 3, 10) siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini şu şekilde gruplandırılmaktadır: teknik savunma, saldırgana yönelik aktivite, kaçınma, savunma stratejileri ve sosyal destek sistemini harekete geçirme ya da güçlendirmek.

Siber mağduriyeti önleme çabasına yönelik olarak ebeveynlere düşen, çocuklarının siber zorbalığa karışmasını engellemek amacıyla, çocuklarını zorba ekranlarından korumak olmalıdır. Arkadaşı olmayan zorba öğrencilerde yetişkin yaptırım olasılığının çok düşük ya da çok yüksek olması durumunda siber zorbalık

artarken, yetişkin yaptırım olasılığının orta düzeyde olması durumunda siber zorbalık azalmaktadır (Hinduja ve Patchin 2013, s. 1). Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına karşı aşırı serbestlik tanınmaları ve aşırı baskıcı/kuralcı olmaları aynı amaca hizmet etmekte ve çocukların siber zorbalık düzeylerini artırmaktadır.

Ebeveynlerin, eğitimcilerin ve akranların ergenler üzerinde çeşitli davranışları etkilediği düşünülmektedir. Gençlerin pozitif tercihler yapabilmesi doğru bir modelle ve zamanla geliştiğinden, bu konu ile alakalı destek görmeleri önem taşımaktadır. Bu nedenle, lider konumunda olanların sosyal kimliklerini güçlendirmek ve bu liderleri diğer ergenlere aynalamak akran desteği açısından önemlidir. Ayrıca zorbalık uygulayan ergenlerin yaptıkları ile yüzleşmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun dışında, ergenlerin kendilerini destekleyen akranlarını belirlemeye de ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bunun için akran danışmanlık programlarının geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Okullarda zorbalığın azaltılmasında lider öğrencilerin diğerlerini etkileyen konularda tavsiyeler vermeleri ve danışmanlık yapmalarının etkili olduğu ifade edilmiştir (Hinduja ve Patchin 2013, s. 1-2).

Ayrıca okullarda her türlü zorbalığın yasaklandığı bir politika olmalıdır. Bu hususta, okulların yasal yetkileri bulunmalıdır. Bundan sonra öğrenciler tarafından bu davranışların kabul edilmez olduğu ve disiplin suçu olduğu anlaşılacağından önlemeye yönelik önemli bir adım atılmış olacaktır. Bütün okul çalışanları sürekli olarak sanal ortamda yapılan yanlış davranışın gerçek yaşamdaki zorbalık kadar ciddi olduğu yönünde öğrencilere çeşitli yollarla anlatmalıdır. Ayrıca ebeveynler çocuklarını teknolojiyi sorumlu kullanmaya teşvik etmelidirler. Bu amaçla ebeveynler çocuklarıyla düzenli aralıklarla teknoloji kullanımı konusunda konuşmalıdırlar. Buna ek olarak, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını online olarak izlemeleri gerekliliği de ortak görüşler arasındadır. Örnek olarak ebeveynlerin çocuklarının Facebook hareketlerini kendi Facebook hesaplarıyla kontrol etmesi ya da bilgisayar geçmişinden hangi sayfaları ziyaret ettiğini incelemesi söylenebilir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarıyla açık, dürüst bir iletişim halinde olmaları da gerekmektedir. Bu durum çocukların yaşadıkları siber zorbalığı bir yetişkinle paylaşma sıklığını da arttıracaktır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007, s. 31; Hinduja ve Patchin 2013, s. 1-2).

Anne babalar küçük yaştan itibaren çocuklarıyla daha çok yüz yüze iletişime geçerek, saygı ve hoşgörüye dayalı iletişim tarzını modellemelidirler. Çünkü bir model olarak anne babaların ve yakın çevrede bulunanların tutum ve davranışları, geleneksel zorbalıkta olduğu gibi, sanal zorbalıkta da tutum ve davranışları belirleyici bir etkiye sahiptir (Arıca 2012, s. 33).

Siber zorbalığın önlenmesine yönelik ebeveynlere, öğretmenlere, okul yöneticilerine çeşitli sorumluluklar düşmektedir. Öğrenciler, teknolojiyi doğru ve etkin kullanma, teknolojiyi kullanırken yaşayabilecekleri olumsuzluklar konusunda bilgilendirilmelidirler. Siber zorbalık yapan öğrencilere rehberlik servisi tarafından “empati eğitimi”, siber mağdur olan öğrencilere yönelik “atılganlık eğitimi” verilerek gerekli önlemler alınabilir (Şahin ve ark. 2010, s. 268). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması konusunda okul yöneticileri, öğretmenler ve ailelerin, öğrencilere sorumluluk duygusu ve etik anlayış kazandırmaya yönelik gerekli tedbir ve önlemleri almaları da gereklilik göstermektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007, s. 31).

Şahin (2012, s. 836)'ya göre, siber zorbalık ve siber mağduriyeti önlemeye yönelik alınabilecek önlemlerin başında ailelerin çocuklarını internet kullanımı hakkında bilgilendirmesi, çocuklarına kılavuzluk etmesi gelmektedir. Onlara göre, bu durum da ancak ebeveynlerin çocuklarıyla kuracağı etkili bir iletişim ve empati ile gerçekleşebilecektir. Böylelikle siber zorbalığa uğrayan gençlerin yaşadıklarını paylaşabilmeleri de mümkün olacaktır.

2.1.2. Sosyal Destek

Sanayileşme ve modern hayatın gereklilikleri sosyal yaşamı bir çok açıdan etkilemiştir. Önceleri var olan güçlü sosyal destek kaynaklarından kalabalık aileler, akrabalar, yakın komşuluk ilişkileri, sıkı dostluklar yerini çekirdek ailelere, zayıf akrabalık ilişkilerine, birbirini tanımayan komşuluk ilişkilerine ve internet arkadaşlıklarına bırakmıştır.

Başkaları ile iletişim kurma her yaştaki birey için önemlidir. Kurulan bu ilişkiler kimi zaman çeşitli nedenlerle bozularak bireyler yalnızlaşmaktadır. Genel

olarak toplumda tek olma durumu olarak ifade edilen yalnızlığın nedeni, yaşanan sosyal ilişkilerin yetersizliği ve ilişkilerden alınan doyum düzeyinin düşüklüğü şeklinde ifade edilmektedir (Buluş, 1997, s. 83).

Sosyal destek, baş etme kaynağı ve hastalıklara karşı koruyucu yönüyle ilgi çekmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ilişkilerin yeterince destekleyici olup olmadığı konusunda kişinin kendi izlenimlerine, yani algılanan sosyal destek konusunda çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Uzmanlar bireylerin ruh sağlığını koruma ve tedavide doğal destek sistemi olan aile, arkadaş ve yakın çevrenin desteğinden yararlanmaktadır. Araştırmalar desteğe ihtiyacı olanlar kadar, desteği verenlerin de desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Bu durum sosyal destek kavramına yönelik çalışmaların artırılması gerekliliğini gözler önüne sermektedir (Eker, Arkar ve Yıldız 2001, s. 18).

2.1.2.1. Sosyal Destek Kavramının Tanımı

Sosyal destek, stres altındaki bir bireye eş, aile, arkadaş gibi yakın çevresi tarafından sağlanan maddi ve manevi yardım olarak tanımlanmaktadır (Eker, Arkar ve Yıldız 2001, s. 18; Yıldırım, 1997, s. 81). Diğer bir tanıma göre sosyal destek; aile, arkadaş, komşu ve kurumlardan sağlanan fiziksel ve psikolojik bir yardım olarak kabul edilmektedir (Aksüllü ve Doğan, 2004, s. 77).

Çakır ve Palabıyıkoglu (1997, s. 15)'in sosyal desteği bireye çevresi tarafından verilen destek veya yardım olarak açıkladığı görülmektedir. Yine yardım temalı açıklama yapılan bir başka çalışmada, sosyal destek, bireyin gerek duyduğunda çevresinden elde edeceği sosyal, duygusal, araçsal ve bilgisel yardım olarak ifade edilmektedir. Genel olarak sosyal destek kavramı bilgi ve öğüt vermenin yanında duygusal destek vermeyi de kapsayan çok geniş bir kavramdır (Duru, 2008, s. 14).

Sarason ve arkadaşları (1983, s. 127)'nin ise çalışmalarında, sosyal desteği, bireyin başkaları tarafından ne kadar sevildiği ve sayıldığını gösteren bir kavram olarak tanımladıkları görülmektedir. Ayrıca sosyal desteğin bireyin ilgilenildiğine,

sevildiğine, değerli olduğuna, karşılıklı iletişimin bir parçası olduğuna inanmasını sağlayan bir tür bilgi olduğu da ifade edilmektedir.

Literatürdeki en geniş tanımlamalardan birinde, sosyal desteğin bireyin psikolojik sağlığının korunmasında, sevilme, değer verilme, önemsenme, güvenlik ihtiyaçlarının karşılanarak, bir krizin atlatılması, olumsuz sonuçlarının azaltılması, yaşam olaylarına uyumun kolaylaştırılmasında, çevresindeki insanlar tarafından maddi (para, araç, fiziksel), manevi (bilgi, duygu) yardım olarak tanımlandığı görülmektedir (Kaner, 2004, s. 12; Yıldırım, 1998, s.33; wikipedia, 2013).

Sosyal desteği ifade eden birçok farklı tanım yapılmaktadır. En genel tanım ise bireye yakın çevresi tarafından yapılan yardım (Yılmaz, Yılmaz ve Karaca, 2008, s. 72) şeklindedir.

2.1.2.2. Sosyal Desteğin Önemi ve İşlevleri

Literatürde, birçok kronik ve ölümcül hastalık için algılanan sosyal destek arttıkça başa çıkmada yaşanan rahatlık ve bireysel refaha yönelik bulgular ifade edilmiştir. Bunlardan birinde, Gümüş (2006, s. 108) meme kanserli kadınların, hastalık süreci boyunca hem ailelerinden, hem arkadaşlarından hem de sağlık profesyonellerinden destek görmeye ihtiyaç duyduklarını ifade ettiği görülmektedir. Sosyal desteğin bu hastaların psikososyal uyumları ve yaşam kaliteleri üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunun anlaşılması, kanser tedavi sürecinde kanserli hastalara sosyal destek ağlarının genişletilmesinin gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Sosyal desteğin önemli faydalarından biri de sağlıkla ilgili problemlerde bireye güç vermesi ve başa çıkma düzeyini artırmasıdır. Sarason ve arkadaşları (1983, s. 127) Doktorlar, askerler ve psikoterapistlerin hizmet verdikleri hasta, asker, danışan gibi bireylerin fiziksel ve ruh sağlıklarının daha güçlü ve hastalıklara karşı daha dirençli olmaları konusunda sosyal desteğin önleyici, iyileştirici ve tampon gücünden yararlandıklarını ifade etmektedir.

Sosyal ilişkiler ve ölüm riski üzerine meta analiz bir çalışma yürüten Holt-Lunstad, Smith ve Layton (2010) konu ile alakalı 148 çalışmanın meta analizi sonucunda, 308,849 kişinin %50'sinin güçlü sosyal ilişkileri ile hayatta kalma, yaşama mücadele etme olasılıklarının diğerlerine göre artış gösterdiğini belirtmiştir. Araştırmada yaş, cinsiyet, hastalık ve ölüm nedeni gibi değişkenler arası farklılıklara bakılmıştır. Elde edilen bulgular, ölüm riski ve sosyal ilişkiler arasındaki negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. Sosyal destek düzeyinin bireyin ölüm nedeni olarak sigara, alkol kullanımı, obezite gibi ölüm için riskli faktörlerden daha etkili olduğu bulunmuştur. Bu açıdan sosyal desteğin hayatta kalma, yaşama sarılma ve yaşamak için güç bulma konusunda olumlu etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sosyal ilişkilerin niteliği ve niceliği sadece ruh sağlığı için değil, aynı zamanda hastalık ve ölümlerle baş etmede de çok önemli olduğu görülmektedir (Gültekin, 2010, s. 583).

Ölüm dahil bir çok fiziksel hastalıktan korunmada sosyal desteğin oldukça önemli olduğuna dair pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda düşük sosyal destek çeşitli hastalıklar için risk faktörü olarak kabul edilmektedir. Örneğin kanser (Dansuk ve ark. 2002), gebelik sırasında yaşanan komplikasyonlar (Çalık ve Aktaş, 2011), akciğer hastalığı (Aras ve Tel, 2009) olanlarda sosyal destek seviyesi, diğerlerine göre düşük olarak bulunmuştur. Destek gruplarına katılan kanserli hastaların depresyon ve anksiyete düzeylerinde düşüş gözlenirken, sorunla baş etme stratejilerinde artış olduğu saptanmıştır (Tuncay, 2010).

Coşkun ve Akbaş (2009, s. 213) engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Kahramanmaraş ilinde Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne başvuran 150 anne ile çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda, sürekli kaygı ve sosyal destek arasında negatif yönde bir ilişki belirtildiği görülmektedir.

Tan ve meslektaşları (2005, s. 32) toplam 136 Hemodiyaliz hastası ile gerçekleştirdikleri araştırmanın bulgularına göre aileden algılanan sosyal destek ile umutsuzluk arasında negatif yönde bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, bu çalışma, bireyin sosyal desteği arttıkça umutsuzluk düzeyinin azaldığını gösterir niteliktedir.

Yurtdışında oluşturulan ve muadiline pek rastlanamayan bir çalışmada, Heinrichs ve meslektaşlarının (2003, s. 1393) endokrin ve merkezi sinir sisteminin stres anındaki yanıtlarına bakarak sosyal desteğin bireyin sağlığı üzerindeki etkisini açıklamak istedikleri görülmüştür. Biyolojik bir çalışma olan bu araştırmada, sosyal desteğin stres anında, kaygı seviyesini azalttığı, sakinliği artırdığı görülmüştür. Bu araştırma sosyal desteğin stres anında tampon görevi gördüğünü kanıtlar niteliktedir.

Fiziksel problemlerin yanı sıra ruh sağlığı açısından değerlendirildiğinde, sosyal destek, stresli anlarda sıkıntıyı azaltmaya yardımcı olarak psikolojik uyum sağlanmasına destek olmaktadır. Düşük sosyal destek bildiren kişilerin diğerlerine göre daha fazla ruhsal bozukluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Travma sonrası stres bozukluğu (Brewin, Andrews ve Valentine, 2000), panik bozukluk (Huang, Yen ve Lung, 2010), sosyal fobi (Torgrud ark. 2004), major depresyon (Ünal ve ark. 2002) bu kapsamda değerlendirilebilir.

Huzurevinde ve kendi evinde yaşayan yaşlıların algıladıkları sosyal destek ve depresyon düzeylerini karşılaştırıp, bu iki olgu arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiş bir araştırmada 180 birey ile çalışmış olan Aksüllü ve Doğan (2004, s. 76), depresyon ve algılanan sosyal destek arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu saptamıştır.

Özgen ve Aydın (1999, s. 40)'a göre iyi bir sosyal desteğe sahip olmak, bireyleri özellikle ağır hastalıkları yaşamadan korumaktadır. Bekâr, boşanmış, dul kişilerde ekonomik ve sosyal sorunlar daha yoğun ve sık bir şekilde yaşanmaktadır. Hem fizyolojik hem psikolojik faydaları göz önüne alınarak, sosyal desteğin, ruhsal ve fiziksel sağlığın korunmasında biopsikososyal bir kavram olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Coşkun ve Akbaş (2009, s. 224-225) engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında sosyal destek ve kaygı durumu arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki saptamıştır. Sosyal desteğin kaygı azaltmaya yönelik faydasından bahsederken, sosyal destek ağları güçlü olan bireylerin kaygı düzeyi anlamlı düzeyde azaldığını belirtmiştir..

Terzi (2008, s. 5-7) üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık hali ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulguları bir kişilik özelliği olan psikolojik dayanıklılık ile sosyal desteğin birbiri ile ilişkili olduğu yönündedir. Sosyal destek bireyin psikolojik dayanıklılığını artırmaktadır. Bireyin psikolojik dayanıklılığı artıkça, psikolojik dayanıklılığı da sosyal destek kaynaklarını harekete geçirmesine yardımcı olmaktadır. Bireyin sosyal çevresi, stresli yaşam olaylarıyla baş etmesinde bireye güç kaynağı oluşturmaktadır.

Yıldırım (1998, s. 33) lise öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmasında, akademik başarının sosyal desteği arttırdığını, diğer taraftan artan sosyal desteğin akademik başarıyı da beraberinde getireceğini belirtmiştir. Bir diğer deyişle sosyal desteğin yüksek düzeyde algılanışı akademik başarıyı da arttırmaktadır. Araştırmanın bulguları akademik başarısı yüksek öğrencilerin akademik başarısı düşük öğrencilere göre ailelerinden ve öğretmenlerinden daha yüksek destek gördükleri yönündedir. Süper lise öğrencilerinin normal lise öğrencilerine göre aile, arkadaş ve öğretmenden algıladıkları sosyal destek düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bu durum öğrencilerin akademik başarıları ve sosyal destek düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Yine Yıldırım, (2006, s. 258, 262) tarafından, 8-11.sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordanmasında, gündelik sıkıntı, sosyal destek ve cinsiyet değişkenlerine yönelik inceleme yapılmıştır. Araştırmaya katılan 962 öğrenciye uygulanan anketler doğrultusunda akademik başarının aile, arkadaş ve öğretmen desteği ile pozitif yönde ilişkili olduğu, sosyal destek ve gündelik sıkıntılar arasında negatif yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Gündelik sıkıntılar bireyi strese sokan, sinirlendiren şeyler olarak tanımlanmaktadır. Akranlarla ve kardeşlerle kavga, anne babayla tartışma gündelik yaşamda karşılaşılan can sıkıcı olaylara örnek olarak verilebilmektedir. Bu araştırma sosyal desteğin faydalarına yönelik gündelik sıkıntılarla baş etmedeki önemine dikkat çekmektedir.

Yalnızlık, sınav kaygısı, aile, arkadaş ve öğretmen desteği değişkenlerinin akademik başarıyı yordama derecesini açıklamak üzere Ankara'da lise ikinci sınıfta öğrenim görmekte olan 545 öğrenciden oluşan örnekleme ile çalışan Yıldırım, (2000, s. 172, 173) akademik başarı ile öğretmen desteği ve aile desteği arasında pozitif

ilişki olduğunu belirlemiştir. Akademik başarı ile yalnızlık ve sınav kaygısı arasında negatif ilişki olduğu da bulgular arasında yer almıştır. Arkadaş desteğinin akademik başarı üzerinde herhangi bir yordayıcı gücü olmadığı saptanmıştır. Akademik başarıyı birinci sırada öğretmen desteği, ikinci sırada aile desteği, üçüncü sırada yalnızlık, dördüncü sırada sınav kaygısı değişkenleri yordamaktadır. Ailesinden ve öğretmenlerinden yeterince destek gören gençlerin okula daha düzenli gelerek, daha kolay uyum sağlayacakları ve akademik başarılarının yükseleceği ön görülmektedir.

Dunkel-Schetter, Folkman ve Lazarus (1987, s. 71) sosyal destek ile ilgili gerçekleştirdikleri çalışmalarında, algılanan sosyal destek ve stresli durumla baş etme arasında yüksek bir ilişki saptamıştır. Onlara göre, bireyin algıladığı sosyal destek arttıkça karşılaştığı stresli durumlarla başa çıkabilme becerilerinde artış gözlenmektedir. Bu açıdan, sosyal desteğin sorunların üstesinden gelme adına sağladığı avantajın oldukça yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır .

Ökdem ve Yardımcı (2010, s. 228) üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, 200 öğrenci ile çalışmışlardır. Araştırma sonuçları, anne ve babası tarafından anlaşıldığını bildiren öğrencilerin, anne babası tarafından anlaşılmadığını bildiren öğrencilere göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları yönündedir.

Doğan (2008, s. 37-39) da aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve iyilik halinin boyutları olan maneviyat, kendini yönetme, serbest-zaman, arkadaşlık ve sevgi değişkenlerinin üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerini (somatizasyon, depresyon, anksiyete, öfke/saldırganlık) ne derecede yordadığını saptamak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Başkent Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 254 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada, depresyon belirtilerini aile ve arkadaş desteği yordamaktadır. Anksiyete belirtilerini yordayan değişken olarak aile desteği belirlenmiştir. Bu açıdan sosyal destek arttıkça depresyon, stres ve psikolojik belirtilerde azalma olduğu ifade edilmektedir. Sosyal desteğin düşmesi durumunda ise benlik saygısı, uyum ve toplum yanlısı davranışlarda artış göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda, sosyal desteğin hem özsaygı, hem depresyon hem de anksiyete üzerinde

anlamalı düzeyde etki yaratan bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Bireylerin sosyal destek alıyor olmaları onların depresyon ve anksiyete gibi istenmeyen psikolojik belirti düzeylerini azaltırken, yüksek benlik saygısı ve uyumluluk gibi istenen faktörlere de olumlu etki yaratmaktadır.

Sosyal destek sistemi, ihtiyaçlar hiyerarşisinde var olan ait olma, sevgi, takdir, kendini gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında büyük önem taşımaktadır. Arkar, Sarı ve Fidaner, (2004, s. 25-26) yaşam kalitesi ve algılanan sosyal destek arasında pozitif yönde ilişki olduğunu belirtmiştir. Onlara göre bireyin algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça, yaşam kalitesinde de artış görülmektedir. Birey kendini daha işlevsel ve iyi hissetmektedir. Benzer şekilde Manning-Walsh, (2005, s. 491) da aile ve arkadaşan algılanan sosyal desteğin, yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen etmenlerin azaltılmasında yardımcı olduğunu bildirmektedir. Buradan sosyal desteğin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik faydası olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal destek düzeyleri yüksek olan bireylerin, stres yaratan olay ve durumlar karşısında daha çabuk uyum sağladıkları, ruhsal sorunlarla daha kolay baş edebildikleri, ayrıca sosyal desteğin kriz anında ruh sağlığını koruyucu rolü olduğu görülmektedir (Gökler, 2007, s. 92). Özellikle ergenlik döneminde sosyal desteğin daha da önemli olduğu düşünülmektedir. Ergenlik döneminde yeterli algılanan sosyal desteğin ergenin kendini değerli hissetmesine ve kimlik gelişiminin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Ökdem ve Yardımcı, 2010, s. 229).

Çoşkun ve Akbaş (2009, s. 216)'nın çalışmalarında, sosyal desteğin işlevlerini beş farklı boyutta değerlendirdikleri görülmektedir. Bunlardan ilki, bireylere gereksinim duydukları hizmetleri vererek duygusal rahatlık yaşatıyor olmasıdır. Sonrasında bireylere rehberlik ederek sorunlarla başa çıkma yolları sunuyor olması, performans geliştirici geri bildirimler içermesi, kişisel gelişime katkı sağlaması, son olarak da günlük yaşam ve kriz anında stresin olumsuz etkilerinden koruması faktörleri ön plana çıkmaktadır. Görüldüğü gibi sosyal destek sistemi çok boyutlu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Stres anında, bireyin kendini koruma ve güvende hissetmek amacıyla, arkadaş desteği, sosyal ağların geliştirmesi ya da sosyal ağ kurulması bu süreci sağlıklı atlatabilmesi açısından oldukça önemli kabul edilmektedir. Araştırmalar stres altındaki bireylerin, stresli durumla mücadele edebilme gücünü sosyal destek kaynaklarından aldıklarını göstermektedir (Taylor ve ark. 2000).

Yılmaz, Yılmaz ve Karaca (2008, s. 78) öğrencilerin algıladığı sosyal desteğe yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalarında, elde ettikleri bulgular, öğrencilerin sosyal destek düzeyleri ve yalnızlık düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu yönündedir. Bu çalışma kapsamında, sosyal destek arttıkça öğrencilerin hissettiği yalnızlığın da azaldığı ifade edilmiştir.

Sosyal destek sistemi, bireyin sosyolojik ve psikolojik, sorunlarının çözülmesi, önlenmesi ve tedavisinde çok güçlü bir çare olarak belirtilmektedir (Yıldırım 1997, s. 83). Bireyin sahip olduğu sosyal kaynaklarının farkında olması

1. Psikobiyolojik kaynaklarını harekete geçirmesine yardım eder,
2. İsteklerinin karşılanmasına yardım eder,
3. Beceri kazandırarak maddi ve parasal kaynaklara ulaşmasına yardım eder,
4. Rehberlik yapıp, bilgi sunmasına ya da almasına yardım eder,
5. Olumsuz durumları elimine eder veya etkisini azaltır,
6. Olumsuz yaşam durumlarına dayanma gücünü artırarak sağlık durumunun iyileşmesini sağlar,
7. Çevresel stresörlerin etkisine karşı tampon görevi yapar (Caplan ve House 1981'den akt. Yıldırım, 1997, s. 82).

Sosyal desteğin en önemli işlevlerinden biri yalnızlığa karşı bireyi güçlendiren bir olgu olarak kabul edilmesidir. Araştırmalar yalnızlık ve sosyal desteğin birbiri ile ters yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Algılanan sosyal destek düzeyi artarken yalnızlık düzeyinin azaldığı bildirilmiştir (Çeçen 2008, s. 415).

Sosyal desteğin öneminin anlaşılması üzerine, sosyal destek kaynakları ve düzeyini belirlemek üzere, yurt içi ve yurt dışında ölçekler geliştirilmiştir. Yurt

dışında Zimet ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve en son Eker, Arkar ve Yıldız (2001) tarafından Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' i (ÇBASDÖ) Türkiye'de yapılan bir çok araştırmada kullanılmıştır. (Örnek olarak Meral ve Çavkaytar 2012). Bu ölçeğin yanı sıra Yıldırım (1997) tarafından geliştirilen ve (2004b)' te revizyonu yapılan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) de araştırmalarda sosyal destek düzeyinin belirlenmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Genel olarak sosyal desteğin faydalarından bahsedilse de, zararlarına yönelik olarak bir takım vurguların yapıldığı araştırmalar da görülmektedir. Shumaker ve Hill (1991, s. 102) sosyal desteğin birçok faydası olmasına rağmen, kimi zaman engelleyici, müdahale edici şekilde de gözlemlenebildiğini ifade etmiştir. Örneğin kişi psikolojik destek ararken bilgi desteği sunulması stres yaratan bir faktör olabilmektedir. Bu açıdan sosyal destek sistemi içerisinde kişinin hissettiği ve algıladığı destek, yarar görmesi açısından daha önemli görülmektedir (Aksüllü ve Doğan, 2004, s. 77).

2.1.2.3. Sosyal Destek Türleri

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, algılanan ve alınan şeklinde iki tür sosyal destekten söz edildiği görülmektedir. Algılanan sosyal destek bireyin ihtiyaç duyduğu anda öznel olarak hissettiği destek olarak ifade edilirken, algılanan sosyal desteğin, psikolojik sağlığın iyileşmesi açısından alınan sosyal destekten daha etkili olduğu belirtilmektedir. Algılanan sosyal destek niteliksel olup, alınan sosyal destek ise niceliksel bir kavramdır. Kişi için sosyal desteğin sayısal olarak çokluğu değil az da olsa kaliteli ve güçlü olması daha önemlidir (Çeçen, 2008, s. 416).

Sosyal destek türlerine yönelik bir başka çalışmada, sosyal destek türlerinin iki kategoride incelenmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir.

1. Duygusal destek, sırdaş ilişki şeklinde betimlenmektedir. Duygusal destek tipinde kişisel ve özel konular paylaşılıp kısa ya da uzun süreli sorunlara katlanmada direnme gücü sağlanarak, yalnız olmadığı hissi yaşanmaktadır. Duygusal destek kişinin başkalarıyla birlikte olma gereksinimini de doyurmaktadır. Duygusal destek, sıkıntılı anlarında kişiye yol gösteren, karar

vermesin kolaylaştıran, güvenilir birinin varlığını ifade eden destek boyutudur.

a) Yakın ilişki desteği, duygusal olarak gcl bir şekilde bağlandığı, önemli karar ve sırlarını paylaştığı ve sevilme duygusunu yaşatan birinin varlığını ifade eden destek boyutudur.

2. Araçsal destek, bilgi desteği ya da maddi destek olarak isimlendirilmektedir. Araçsal destek faktörlerini bilgi vermek, tavsiyelerde bulunmak, geri bildirim vermek, parasal yardım, materyal yardımı, eğitim yardımı, bakım şeklinde sıralandırmak mümkündür,

a) Bilgi desteği, gelişim ve eğitim gibi konularda birilerinin varlığını ifade eden destek boyutudur.

b) Bakım desteği, yetersizliği olan kişinin ihtiyaçlarını giderecek ve bakımını yapacak birisinin varlığını ifade eden destek boyutudur.

c) Maddi destek, finansal açısından sıkıntıda olduğunda başvurabileceği kaynağı ifade eden destek boyutudur (Kaner 2003, s. 58, 65).

Yıldırım (2004a, s. 20) ve Terzi (2008, s. 43'e göre, sosyal destek türleri yapısal ve işlevsel destek olarak iki kategoride incelenmektedir. Yapısal sosyal destek türünde bireye destek verenlerin kim olduğu, bu destekçilerin sayısı ve bu destekçilerin bireye olan yakınlığından bahsedilmektedir. İşlevsel sosyal destek türünde ise verilen yardımın birey için önemi ve anlamı ayrıca bireyin ihtiyaı olan desteği karşılayıp karşılamadığından söz edilmektedir. Kişinin ihtiyaç duyduğu destek algılanan destek olarak açıklanırken, gerçekleşen destek ise işlevsel destek olarak açıklanmaktadır. İşlevsel destek bireyin gerçekten ihtiyaç duyduğu anda verilmemiş olabilirken ayrıca verilen desteğin birey için ne ifade ettiği ve ihtiyaının ne kadarını karşıladığı da çok önemlidir.

2.1.2.4. Sosyal Destek Kaynakları

Sosyal destek kaynakları arasında en önemli kaynaklardan biri, aile olarak kabul edilmektedir. Bireyin ailesinden algıladığı sosyal destek, fiziksel ve ruhsal sağlığının devam etmesi ve stresin önlenmesinde oldukça önemli bir etken olarak değerlendirilir. Yapılan araştırmalar ailesinden yeterli sosyal destek algılayan

bireylerin daha az depresyon ve ruhsal sorun yaşadıklarını göstermektedir (Yıldırım, 2004a, s. 21). Özellikle ergenler için diğer bir önemli sosyal destek kaynağı arkadaş olarak ifade edilmektedir. Ergenlik döneminde arkadaşlık öneminin giderek artmasıyla arkadaş, birincil sosyal destek kaynağı olan ailenin önüne geçebilmektedir.

Kahriman ve Yeşilçiçek (2007, s. 10) üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada aileden algılanan sosyal destek ve arkadaştan algılanan sosyal destek arasında pozitif yönde bir ilişkiden söz etmektedir. Buradan aileden algılanan sosyal desteğin akranlar arasındaki ilişkiye olumlu etki ettiği şeklinde bir sonuç çıkarılabilir.

Kartal ve Çetinkaya (2009, s. 14-15) üniversite öğrencilerinin aileden ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek durumları ve sosyal destek sistemini etkileyen faktörlerin belirlenmesini amaç edinmişlerdir. Bu doğrultuda, 198 üniversite öğrencisiyle yaptıkları çalışmadan elde edilen bulgular arasında öğrencilerin sosyal destek kaynaklarının daha çok aile üyelerinden oluştuğunu ve bunlar içinde en çok annenin yeri olduğu yönünde sonuçlar bulunmaktadır. Elde edilen araştırma sonuçları, gençlerin duygusal yaşamlarıyla daha çok annelerinin ilgilendiğini ispatlamaktadır. Bu durumda, sosyal destek kaynaklarından ailenin daha çok anneyi ifade eden bir kaynak olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise bireyin kardeşleriyle olan ilişkisinin algılanan sosyal desteği etkilediği yönündedir. Bu bulgular üniversite öğrencilerinin sosyal destek kaynakları arasında anne ve kardeşlerin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Yılmaz, Yılmaz ve Karaca (2008, s. 71) üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik gerçekleştirdikleri çalışmalarında, 339 üniversite öğrencisi ile çalışmıştır. Çalışma kapsamında, sosyal destek kaynakları olarak aile, arkadaş ve özel insan faktörlerinden bahsedildiği görülmektedir.

Sosyal destek kaynakları eş, akraba, sınıf arkadaşı, iş arkadaşı, din görevlisi, gönüllü grup üyeliği, evlat, torun şeklinde sıralanmaktadır. (Lakey ve Cohen, 2000, s. 58) Diğer bir kaynaktaki ise çekirdek aile, geniş aile, arkadaşlar, karşı cins arkadaş, öğretmen, iş arkadaşı, komşular, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar, içinde yaşadığı

toplum bireyin sosyal destek kaynakları olarak gösterilmektedir. Sosyal destek kaynakları ve düzeyleri zaman zaman değişebilmektedir. Örnek olarak eşler arasında çatışma, eş, ana baba kaybı, iş kaybı, göç, hastalık gibi durumlar bireyin sosyal destek kaynaklarını ve bu kaynaklardan yardım alma düzeylerini etkileyebilmektedir (Yıldırım 1997, s. 81).

Aile, arkadaş, romantik birliktelik, evcil hayvan, iş arkadaşı da sosyal destek kapsamında değerlendirilmektedir (Taylor, 2011, s. 190). Diğer bir kaynağa göre sosyal destek kaynakları bireyin hayatında öneme sahip olan anne, baba, eş, sevgili, arkadaş, aile, öğretmen, akraba, komşu ve uzman gibi kişilerden oluşmaktadır (Terzi, 2008, s. 3).

Araştırmalar aileden görülen sosyal desteğin, çocuğun yeteneklerinin özellikle sosyal yetkinliğinin açığa çıkması açısından önemli olduğunu (Repetti, Taylor ve Seeman, 2002), destekleyici ebeveyn ilişkilerinin üniversite döneminde çocuk için faydalı olduğunu göstermektedir (Valentiner, Holahan ve Moos, 1994).

2.2. SİBER ZORBALIK VE SOSYAL DESTEK İLİŞKİSİ

Eroğlu ve Peker (2011, s. 1) lise öğrencilerinin aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek düzeyi ile siber mağduriyet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma kapsamında 9, 10 ve 11. sınıftan, 370 öğrenci ile görüşülmüştür. Araştırma bulgularına göre; aileden algılan sosyal destek artıkça siber mağduriyet azalmakta, siber mağduriyet azaldıkça arkadaştan algılanan sosyal destek artmaktadır. Siber mağduriyet ile aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek arasında negatif bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu ile benzer birçok araştırmacı da siber mağdurların ebeveynleri ile yetersiz duygusal bağ kurduklarını belirtmektedir (Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007, s. 49).

Bu konu ile alakalı Esen (2009, s. 1331) çalışmasında ergenlerde internet bağımlılığını akran baskısı ve algılanan sosyal desteğin ne derece yordadığını araştırmıştır. Sonuç olarak akran baskısının internet bağımlılığını pozitif yönde, algılanan öğretmen ve aile desteğini ise negatif yönde yordadığı saptanmıştır.

Dilmaç (2009, s. 1305) sanal zorbalığın psikolojik etkisi üzerine yaptığı çalışmada duyguları anlama ve yakınlığın sanal zorbalığa maruz kalmayı negatif yönde yordadığını belirterek, sosyal yakınlığın siber mağduriyeti önlediğini ifade etmiştir. Ayrıca araştırmada yakınlık ile alakalı, siber zorbalık ve mağduriyet üzerinde koruyucu etkisinden söz edilmiştir. Gençlerin sosyal ağları yakın ilişkiler kurmak, var olan arkadaşlıklarını sürdürmek ve yeni arkadaşlar edinmek için kullandıklarını düşündüğümüzde sosyal desteğin önemi bir kez daha siber zorbalık ve mağduriyet riskini azaltabilecek faktörler arasında görülmektedir.

Lyznicki, McCaffree ve Robinowitz (2004, s. 1724) de Dilmaç (2009)'un bulguları ile benzer şekilde, siber zorbaların akranları tarafından reddedilmiş bireyler olduğuna dikkat çekerek, duygusal yakınlığın olmayışının siber mağduriyet açısından risk taşıyacağını belirtmiştir. Burada vurgulanması gereken önemli nokta, var olan duygusal yakınlıklar ergenin yaşadığı mağduriyet ile başa çıkabilme düzeyini artırdığı gibi hiçbir şekilde mağdur olmama durumunu da sağlamaktadır. Yani hem önleme hem başa çıkma adına duygusal yakınlık ve sosyal destek büyük önem taşımaktadır.

Sadece sosyal ilişkilerin yoğunluğu açısından değil ayrıca sosyal becerilerin varlığı açısından da Çetin ve arkadaşları (2012, s. 646)'nın çalışması önem taşımaktadır. Çalışmalarında, sosyal becerileri gelişmiş olanların kendilerini daha güvende hissettikleri ve olumlu öz-benlik geliştirdiklerini belirterek, bu durumun, siber zorbalığa maruz kalmaktan korunma adına oldukça önemli olduğunu savunmaktadır.

Calvete ve arkadaşları (2010, s. 1133) sosyal destek arttıkça azalan bir siber zorbalık ve mağduriyetin söz konusu olduğunu belirtilmiştir. Williams ve Guerra (2007, s. 14) de benzer şekilde, düşük akran desteğinin internet zorbalığını da içeren bütün zorbalıkları anlamlı düzeyde etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca, çocuk ve gençlerin sosyal çevreden uzaklaşması ve düşük arkadaş desteği durumu, hem siber zorbalık hem siber mağduriyet açısından risk düzeylerini artırdığı açıklanmıştır.

Duru (2008, s. 13) üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve sosyal bağlılık durumlarının yalnızlık düzeylerini yordamadaki etkisini araştırmak için 198

üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdiği araştırmada sonuçlar sosyal desteğin yalnızlığı yordadığı yönündedir. Bu araştırma bireyin sosyal destek düzeyinin artması durumunda yalnızlık düzeyinin azalacağını ve siber mağduriyet açısından yalnızlık risk faktörünün ortadan kalkacağını ifade etmesi açısından önemlidir.

Sleglova ve Cerna (2011, s. 10-11) on beş gençle yaptığı niteliksel çalışmasında ergenlerin perspektifinden siber zorbalığı incelemiştir. Çalışmada siber zorbalığın etkileri, sonuçları ve siber zorbalığa maruz kalanların bu durumla başa çıkma stratejileri üzerinde odaklanılmıştır. Siber zorbalıkla başa çıkmada sosyal destek kapsamında yapılabilecekler şu şekilde sıralanmıştır;

1. Rahatlatma (Reassurance): Aile, arkadaş veya başka birisi tarafından siber mağdura yanında olduğu müddetçe kimsenin ona zarar veremeyeceği güvencesinin verilmesidir.
2. Psikolojik Destek (Psychical support): Aile, arkadaş veya başkası tarafından siber mağdura anlaşıldığı hissini verilmesidir. Ayrıca konu hakkında konuşmasına fırsat verilmesi, korkmaması için yanında bulunulmasıdır.
3. Deneyimlerin Paylaşılması (Sharing experiences): Aile, arkadaş veya başkasının kendi yaşadıklarını veya çevresinde yaşanan olayları anlatması.
4. Olayı Büyütmemek, Mizaha Vurmak (Making fun and trivialising): Birçok kişinin yaşadığı bir durum olarak gösterip olayı büyütmeden, mizaha vurmak.
5. Zorbaya, Mağdur Adına Gerekeni Yapıp Üstesinden Gelmek (Dealing with the aggressor): Aile, arkadaş veya başkasının zorbalık anında mağdura yardımcı olması, siber mağdurun yerine siber zorba ile yazışması, konuşması veya gerekli başka bir müdahaleyi yapmasıdır.
6. Sosyal Destek Kaynağı (Social support source): Sosyal destek kaynağının kim olduğu, siber mağdura ne derece yakın olduğu ve problemi çözmede ne derece usta olduğudur.

2.3. İLGİLİ DİĞER ARAŞTIRMALAR

2.3.1. Yurt içinde Siber Zorbalık ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

Ekşi (2012) de psikolojik faktörlerin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı ne derece yordadığının saptamaya çalışmıştır. Araştırma İstanbul İlinde öğrenim görmekte olan 508 meslek lisesi öğrencisini kapsamıştır. Psikolojik faktörler olarak narsistik kişilik özelliği üzerinde durulmuştur. Elde edilen bulgular, internet bağımlılığının alt boyutu olan sosyal izolasyonun, siber zorbalığı yordadığına yöneliktir. Dolayısıyla, kişilik özelliği ile sanal zorbalık arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Zorbalık yapan çocukların ailelerinden çok az şefkat görüp, fiziksel şiddete dayalı sert bir disiplin anlayışıyla yetiştirildiği belirtilmiştir.

Benzer şekilde Ayas ve Horzum (2012) da katılımcı olan ergenlerin daha çok msn ve sohbet odaları gibi sosyal paylaşım ağlarında sanal zorbalık uyguladıkları ve sanal zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sanal zorba ve sanal mağdur olma durumlarının cinsiyet ve sınıf bakımından incelenmesi adına nitel bir çalışma gerçekleştirerek, Trabzon ilinde üç farklı okulda öğrenim görmekte olan 6., 7. ve 8. Sınıftan 413 öğrenci ile çalışmışlardır. Sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin büyük bir çoğunluğun sahip oldukları saygınlık ve internet ve cep telefonu imkânlarının ellerinden alınması korkusu ile bunu kimseye söylemediği; 413 öğrencinin 4'te 1'inin arkadaşına, çok az bir kısmının ise aile ve öğretmenlerine bilgi verdikleri saptanmıştır. Ayrıca 413 öğrenciden %18,6'sı sanal mağdur, %11,6'sı sanal zorba olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, 8. sınıf öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla sanal zorba oldukları, 6. Sınıf öğrencilerinin ise diğerlerine göre daha fazla sanal mağdur oldukları bulunmuştur. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları kızgınlık, moral bozukluğu, huzursuzluk ve üzüntü duygularının mevcudiyeti konunun önemini gözler önüne serer niteliktedir.

Yılmaz (2011) Türk öğrencilerin sosyal ağ araç kullanımı ve siber zorbalık deneyimlerini araştırdığı çalışmasında 7.sınıf toplam 756 öğrenciye 15 maddelik bir anket uygulamıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptığını saptamıştır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yetişkinlerle iletişim

kurmadığı dikkat çekici bulgular arasındadır. Öğrencilerin siber alanda güvenlik yöntemlerinden habersiz oldukları diğer bir bulgudur.

Arıca ve arkadaşları (2008) siber zorbalık konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için daha çok çalışmaya ihtiyaç olduğunu belirtmiş ve bu boşluğu doldurmak amacıyla Türkiye’de öğrenim görmekte olan 269 orta okul öğrencisine anket uygulanmıştır. Bu ankette öğrencilerin siber zorbalık yapma ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini belirlemek amaçlanmıştır. Öğrencilerin % 35.7’sinin zorbaca davrandıkları, % 23.8’inin siber zorba-mağdur oldukları saptanmıştır. Saf siber mağdurların oranı ise % 5.9 olarak belirlenmiştir.

Akbulut, Şahin ve Erişti (2010) çevirim içi sosyal bir programda Türk kullanıcılar arasındaki siber zorbalık ve siber mağduriyet durumunu araştırmayı amaçlamıştır. 1470 kişinin katıldığı 28 maddelik web anketi sonuçları, bir çok değişkenin siber zorbalık ve siber mağduriyet üzerinde etkili olduğu yönündedir. Bunlar; cinsiyet, medeni durum, sosyoekonomik durum, internet kullanım amacı, konum, zaman ve internet kullanım dili olarak sıralanmıştır. Forum ve blog kullanımının mağduriyeti yordadığı, eğitim düzeyi ve yaşın ise mağduriyet üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Ülkemiz çapında gelişen teknoloji ile çalışmaların giderek hızlandığını ve önlemeye yönelik neler yapılabileceğine yönelik araştırmaların arttırıldığı ifade edilebilir. Konuyla ilgili erişilebilir kaynakların taranmasından sonra yurtdışındaki benzer çalışmalara da yer verilmiştir.

2.3.2. Yurt dışında Siber Zorbalık ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

Leung ve Chang (2013) arkadaşlık ve zorbalık arasındaki ilişkinin saptanmasına yönelik çalışmalarında, Hong Kong’da öğrenim görmekte olan öğrencilerin gerçek hayatta ve online olarak yaşadıkları zorbalık ve mağduriyet yaygınlığına, bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarına, psikolojik iyilik halinin açıklanmasında siber mağduriyet ve online arkadaşlığın yordama gücüne değinmişlerdir. 626 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Çalışmalarında vurguladıkları üzere, okul kurbanı ve sanal kurban olan çocukların alt

seviyedeki arkadaşlık ilişkileri, psikolojik iyilik hallerinin iyi olmasını engellemektedir. Bu çocukların depresif belirtiler gösterdikleri görülmektedir. İnternete girmenin sosyal gelişim açısından pozitif bir yönü de söz konusudur. Ayrıca, online arkadaşlık kalitesinin dört psikolojik yapı ile alakalı olduğu belirtilmiştir. Bunlar: sosyal beceri, arkadaş doyumunu, yaşam doyumunu ve öz-saygıdır. Tıpkı bu çalışmada olduğu gibi yurtdışında yapılmış birçok çalışmada, en azından bir tane iyi bir arkadaş sahibi olmanın, mağdur olmanın olumsuz etkilerini engelleyebileceği yönünde ortak bir fikir beyanı vardır (Bukowski ve ark., 1995 ve Hodges ve ark., 1999'den akt. Leung ve Chang 2013). Sonuç olarak, eğer gençler online arkadaşlıklarla eğlenebilirlerse, zevk alabilirlerse, bu katkılar psikolojik iyilik hallerine de katkı sağlayacaktır görüşü savunulmuştur fakat kaliteli bir süreç için bireyin sosyal destek alıyor olması zaruri görülmüştür.

Siber mağduriyet hakkında yapılmış nicel bir araştırmada, Tokunaga (2010) 75 literatür araştırmasının referanslarını taramıştır. Sonuç olarak, gençlerin %20-40'ının en az bir kez hayatlarında siber zorbalık yaşadıkları ifade edilmiştir. Siber mağdurların ciddi psikososyal, duygusal ve akademik problemlerle ilişkili olduğu bulgulardan bir diğeri olmuştur. Birleşik Devletler'deki gençlerin %97'si siber mağdur olma riski altındadır. Literatür incelendiğinde en fenomen değişkenlerin yaş ve cinsiyet faktörleri ile ilişkilerin incelenmesi olduğu belirtilmektedir. Araştırma bulgularının büyük çoğunluğu, siber mağdurların sadece çocuk ve ergenlerle sınırlı kalmadığını göstermektedir.

Taiariol (2010) tarafından yapılan araştırmada, 7-8. sınıfa giden 253 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmaya bulgularına göre evde kullanılan bilgisayarın ebeveyn denetiminden uzak ve özel bir alanda bulunuyor olması öğrencilerin siber zorba veya siber mağdur olma durumlarını artırdığı yönündedir. Ayrıca 8. sınıf kız öğrencilerin, 7. sınıf erkek öğrencilere göre daha fazla iletişim teknolojilerini kullandıkları bulunmuştur.

Grigg (2010) siber zorbalık tanım ve kavramlarını saptamak amacıyla, İngiltere'de yaşları 8-54 arasında değişen çocuk-genç ve yetişkinlerle yaptığı araştırmasında internet ve cep telefonlarında kullanılan sözcük, terim ve tanımları tespit etmiştir. Toplam 32 kişiyle bireysel görüşmelerden oluşan nitel bir

araştırmadır. Sonuç olarak cep telefonu ve internet aracılığıyla yapılan siber saldırganlık davranışının, siber zorbalıktan daha geniş bir kavram olduğu belirtilmiştir.

Slonje ve Smith (2008) tarafından İşveç'te yaşları 12-20 arasında değişen 360 ergenle siber zorbalığın kapsam ve niteliği araştırılmıştır. Cinsiyet açısından çok az farklılık gözlemlendiği belirtilmiştir. Siber zorbalığın kısa mesaj, e-posta, telefon ve resim/video klip aracılığıyla yapıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca siber zorbalık orta dereceli okullarda kolejlere göre daha fazla görülmüştür. Siber mağdurların yaşadıkları durumu ya arkadaşlarına söyledikleri ya da kimseye bahsetmedikleri görülmüştür. Sonuç olarak bu durum ile alakalı ebeveynlerin haberdar edilmediği görülmüştür. .

Gradinger, Strohmeier ve Spiel (2010)'un yaşları 10-15 arasında değişen 1150 öğrenci ile yaptıkları çalışmada amaçları, siber zorbalıkta kullanılan genel ve belirli öğeleri tespit etmektir. Belirli öğeler siber konuşma, siber yazışma, siber video/foroğraf paylaşma şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %6.3'ü tesadüfî siber zorbalardan söz ederken, %1,6'sı devamlı siber zorbalardan mağdur olduklarını belirlemiştir.

Kiriakidis ve Kavoura (2010) siber zorbalık ile ilgili yapılmış çalışmalarını gözden geçirmiştir. Çalışmanın ana bulguları; siber zorbalığın tanımı, geleneksel zorbalıktan farkı ve benzerlikleri, siber zorbalık biçimleri, siber zorbalığın ve siber mağdurların kişilik özellikleri, gençlerin psikososyal gelişimleri üzerine siber zorbalığın etkisi, siber zorbalıkta yaş ve cinsiyet farkı ve siber zorbalığın algılanan nedenlerini şeklinde özetlemiştir.

Dooley, Pyzalski ve Cross (2009) siber zorbalık ve yüz yüze zorbalığı daha detaylı araştırmak amacıyla nitel bir araştırma yapmıştır. Bu Araştırmada diğer araştırmalardan farklı olan siber zorbalık ve yüzyüze yapılan zorbalıkta ortak faktörlere değinilmesidir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, veri toplama araçları, araştırmanın işlem yolu ve veri analiz teknikleri hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma ilişkisel tarama modeline göre yapılmıştır. İlişkisel tarama modeli iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. İlişkisel tarama modeli gerçek bir neden-sonuç ilişkisi vermemekle birlikte bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekini kestirilmesine olanak sağlamaktadır (Karasar, 2006, s. 82). Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli aracılığıyla çevreden algılanan sosyal destek düzeyinin siber zorbalık/mağduriyet üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMA GRUBU

Tanrıögen (2009)'a göre evrenin beş yüz binin üstünde olduğu durumlarda, $p < .05$ güven düzeyinde örneklem büyüklüğü en az 384 kişiden oluşmalıdır. Milli Eğitim Müdürlüğü Eğitim İstatistikleri (MEB, 2012-2013, s. 13)'e göre, İstanbul ilinde öğrenim görmekte olan ortaöğretim öğrenci sayısı 705,293'dür. Bu nedenle örneklem sayısı belirlenirken 460 öğrencinin yeterli olduğu düşünülmüştür.

Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilindeki orta öğretim okullarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu evrenden uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 460 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Dershane idareleri, öğrencilerin dershanede ders çalışma ve test

çözmek için buldukları kısıtlı zamanı, ders dışı faaliyetlerle geçirmesini istemedikleri için konu ile ilgili araştırma taleplerine gönüllü olmamaktadırlar. Bu nedenle örneklem araştırmaya olanak tanıyan dersanelerden oluşturulmuştur. Araştırma için 460 öğrenciye ulaşılmıştır. Uygulamalar sonucunda boş bırakıldığı ya da ciddi biçimde doldurulmadığı tespit edilen veriler analize sokulmamış ve geriye kullanılabilir 436 anket kalmıştır Böylece araştırma örneklemini 205'i (%47,0) Kız, 231'i (%53,0) Erkek olan toplam 436 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilere ait tanımlayıcı özelliklerinin bulguları, Bulgular Bölümü Tablo 1'de verilmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada kullanılan veriler kişisel bilgi formu ve üç ölçme aracı kullanılarak elde edilmiştir. Siber zorbalık davranışları ile ilgili veriler Siber Zorbalık Ölçeği, siber zorbalığa maruz kalmaya ilişkin veriler Siber Mağduriyet Ölçeği ve algılanan sosyal destek ile ilgili veriler Algılanan Sosyal Destek Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Kişisel Bilgi Formu ile yaş, cinsiyet, okul türü, okul durumu ve sınıf gibi demografik bilgiler elde edilmiştir. Bu ölçme araçları aşağıda ayrıntılı biçimde tanıtılmaktadır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgiler elde etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu formda yaş, cinsiyet, sınıf, okul türü ve okul durumu ile ilgili beş başlıktan oluşmaktadır.

3.3.2. Siber Zorbalık Ölçeği

Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği, ergenlerin siber zorbalık davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Yirmi dört maddeden oluşan ölçek Likert Tipi olup, "Hiçbir zaman" 1 puan, "bazen" 2 puan, "çoğu zaman" 3 puan, "her zaman" 4 puan şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten en yüksek 96, en düşük 24 puan alınmaktadır. Ölçeğin

geçerlilik ve güvenilirlik çalışması aşamasında ilk ve orta okul kurumlarında öğrenim görmekte olan yaşları 11-18 arasında değişen 515 öğrenciye Siber Zorbalık Ölçeği uygulanmıştır. Sonucunda ölçeğin Cronbach's alpha katsayısı .95 olarak ölçülmüştür. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları doğrultusunda ölçeğin geçerli ve güvenilir bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir.

3.3.3. Siber Mağduriyet Ölçeği

Arıcak, Tanrıkulu ve Kınay (2012) tarafından Siber Zorbalık Ölçeği ile paralel olarak geliştirilen Siber Mağduriyet Ölçeği, ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Yirmi dört maddeden oluşan ölçek "evet" iki puan, "hayır" bir puan şeklinde puanlanmakta olup en yüksek 48, en düşük 24 puan alınmaktadır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması aşamasında ilk ve orta okul kurumlarında öğrenim görmekte olan 532 öğrenciye Siber Mağduriyet Ölçeği uygulanmıştır. Sonucunda ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .89 olarak ölçülmüştür. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .75 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

3.3.4. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Yıldırım (1997) tarafından geliştirilen, 2004 yılında revize edilen Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) bireyin aile, arkadaş ve öğretmeninden algıladığı sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin aile desteği, arkadaş desteği ve öğretmen desteği olmak üzere üç alt ölçeği bulunmaktadır. Aile Desteği Ölçeğine ait 20 madde, Arkadaş Desteği Ölçeğine ait 13 madde ve Öğretmen Desteği Ölçeğine ait 17 madde bulunmaktadır. "Bana uygun" 3 puan, "kısmen uygun" 2 puan, "bana uygun değil" 1 puan şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması aşamasında lise birinci sınıfta okuyan 115 öğrenciye ASDÖ uygulanmıştır. Sonucunda ölçeğin Cronbach alfa katsayısı tümü için .93, aile .79, arkadaş .74, öğretmen .75 olarak ölçülmüştür. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı .69 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Kişisel bilgi formu, Siber Zorbalık Ölçeği, Siber Mağduriyet Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği İstanbul ilinde Avcılar, Başakşehir, Bahçelievler, Şirinevler ilçelerinde özel dersanelerde öğrenim görmekte olan 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden 460 kişiye uygulanmıştır. Ölçekler gerekli birimlerden izin alındıktan sonra uygulanmıştır. Katılımcılara katılımın gönüllülüğe dayalı olduğu bildirildikten sonra her bir şubeden akademik başarı seviyesi yüksek ve akademik başarı seviyesi düşük sınıflarda, gönüllü katılımcılara ölçekler uygulanmıştır. Uygulamalar sonucunda boş bırakıldığı ya da ciddi biçimde doldurulmadığı tespit edilen veriler analize sokulmamış ve geriye kullanılabilir 436 anket kalmıştır. Ölçekler dersanelerde 2012-2013 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde uygulanmıştır. Araştırmanın uygulama boyutu yaklaşık 3 hafta sürmüştür.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 17.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (Sayı, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır.

Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup ortalamaları arasındaki farkı T-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve farklılığa neden olan grubun tespitinde post hoc testlerinden, Tukey Post Hoc testi kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan öğrencilerden ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN DAĞILIMI

Tablo 4.1. Lise Öğrencilerinin Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	205	47,0
	Erkek	231	53,0
	Toplam	436	100,0
Yaş	14-15 Yaş	110	25,2
	16-17 Yaş	246	56,4
	18-19 Yaş	80	18,3
	Toplam	436	100,0
Sınıf	9. Sınıf	67	15,4
	10. Sınıf	130	29,8
	11. Sınıf	131	30,0
	12. Sınıf	108	24,8
	Toplam	436	100,0
Lise Türü	Genel Lise	143	32,8
	Meslek Lisesi	47	10,8
	Anadolu Lisesi	198	45,4
	Fen Lisesi	48	11,0
	Toplam	436	100,0
Okul Türü	Özel	66	15,1
	Devlet	370	84,9
	Toplam	436	100,0
Başarı	Düşük	152	34,9
	Orta	17	3,9
	Yüksek	267	61,2
	Toplam	436	100,0

Lise öğrencileri cinsiyete göre 205'i (%47,0) Kız, 231'i (%53,0) Erkek olarak dağılmaktadır.

Lise öğrencileri yaşa göre 110'u (%25,2) 14-15 yaş, 246'sı (%56,4) 16-17 yaş, 80'i (%18,3) 18-19 yaş olarak dağılmaktadır.

Lise öğrencileri sınıfa göre 67'si (%15,4) 9. sınıf, 130'u (%29,8) 10. sınıf, 131'i (%30,0) 11. sınıf, 108'i (%24,8) 12. sınıf olarak dağılmaktadır.

Lise öğrencileri lise türüne göre 143'ü (%32,8) Genel lise, 47'si (%10,8) Meslek lisesi, 198'i (%45,4) Anadolu lisesi, 48'i (%11,0) Fen lisesi olarak dağılmaktadır.

Lise öğrencileri okul türüne göre 66'sı (%15,1) Özel, 370'i (%84,9) Devlet olarak dağılmaktadır.

Lise öğrencileri başarı durumuna göre 152'si (%34,9) düşük, 17'si (%3,9) orta, 267'si (%61,2) yüksek olarak dağılmaktadır.

4.2. ÖLÇEKLERE AİT ARİTMATİK ORTALAMA VE STANDART SAPMA DEĞERLERİ

Tablo 4. 2. Ölçeklere Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	\bar{x}	Ss
Aileden Algılanan Sosyal Destek	436	52,858	8,632
Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	436	34,147	6,019
Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	436	41,461	9,168
Siber Mağduriyet	436	27,087	3,904
Siber Zorbalık	436	28,048	10,131

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin “aileden algılanan sosyal destek ” puanları ortalamasının 52,858; "arkadaştan algılanan sosyal destek" puanları ortalamasının 34,147; "öğretmenden algılana sosyal destek" puanları ortalamasının 41,461; "siber mağduriyet" puanları ortalamasının 27,087; "siber zorbalık" puanları ortalamasının 28,048 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin "aileden algılanan sosyal destek" ifadesine ($52,858 \pm 8,632$); “arkadaştan algılanan sosyal destek” ifadesine ($34,147 \pm 6,019$); “öğretmenden algılanan sosyal destek” ifadesine ($41,461 \pm 9,168$); “siber mağduriyet” ifadesine ($27,087 \pm 3,904$); “siber zorbalık” ifadesine ($28,048 \pm 10,131$) düzeyde katıldıkları görülmektedir.

4.3. ÖĞRENCİLERİNİN SİBER MAĞDURİYET, SİBER ZORBALIK VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE ANALİZLERİ

4.3.1. Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Analizleri

Tablo 4. 3. Aileden, Arkadaştan, Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek, Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	X	Ss	Shx	T-Testi		
						t	Sd	P
Aileden Algılanan Sosyal Destek	Kız	205	54,585	7,241	0,506	4,004	434	0,000*
	Erkek	231	51,325	9,454	0,622			
Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	Kız	205	35,449	5,005	0,350	4,342	434	0,000*
	Erkek	231	32,991	6,591	0,434			
Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	Kız	205	42,922	7,663	0,535	3,167	434	0,001*
	Erkek	231	40,165	10,164	0,669			
Siber Mağduriyet	Kız	205	27,239	3,683	0,257	0,765	434	0,445
	Erkek	231	26,952	4,093	0,269			
Siber Zorbalık	Kız	205	26,473	5,707	0,399	-3,088	434	0,001*
	Erkek	231	29,446	12,691	0,835			

*p<.01

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aileden algılanan sosyal destek ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (t=4,004; p<0,05). Söz konusu farklılık kız öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Yani kız öğrencilerin aileden algılanan sosyal destek ölçeğinden aldıkları puan, erkek öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin arkadaştan algılanan sosyal destek ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (t=4,342; p<0,05). Söz konusu farklılık

kız öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Yani kız öğrencilerin arkadaştan algılanan sosyal destek ölçeğinden aldıkları puan erkek öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin öğretmenden algılanan sosyal destek ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=3,167$; $p<0,05$). Söz konusu farklılık kız öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Yani kız öğrencilerin öğretmenden algılanan sosyal destek ölçeğinden aldıkları puan erkek öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağduriyet ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=0,765$; $p>0,05$).

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorba ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=-3,088$; $p<0,05$). Söz konusu farklılık erkek öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Yani erkek öğrencilerin siber zorba ölçeğinden aldıkları puan, kız öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

4.3.2. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Analizleri

Tablo 4.4. Aileden Algılanan Sosyal Desteğin Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
14-15 Yaş	110	52,673	8,972
16-17 Yaş	246	53,431	8,025
18-19 Yaş	80	51,350	9,802
Toplam	436		

Tablo 4.5. Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	266,440	2	133,220	1,795	0,167
Grup içi	32 142,743	433	74,233		
Toplam	32 409,183	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aileden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.6. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
14-15 Yaş	110	33,991	6,251
16-17 Yaş	246	34,463	5,700
18-19 Yaş	80	33,388	6,625
Toplam	436		

Tablo 4.7. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	73,456	2	36,728	1,014	0,364
Grup içi	15 685,149	433	36,224		
Toplam	15 758,606	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin arkadaşta algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.8. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
14-15 Yaş	110	42,600	9,627
16-17 Yaş	246	41,142	8,722
18-19 Yaş	80	40,875	9,828
Toplam	436		

Tablo 4.9. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	195,167	2	97,583	1,162	0,314
Grup içi	36 371,170	433	83,998		
Toplam	36 566,337	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA)

sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.10. Siber Mağduriyet Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
14-15 Yaş	110	27,282	4,151
16-17 Yaş	246	26,886	3,643
18-19 Yaş	80	27,438	4,322
Toplam	436		

Tablo 4.11. Siber Mağduriyet Puanlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	23,924	2	11,962	0,784	0,457
Grup içi	6 604,764	433	15,253		
Toplam	6 628,688	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.12. Siber Zorbalık Puanlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
14-15 Yaş	110	29,709	12,080
16-17 Yaş	246	27,537	9,745
18-19 Yaş	80	27,338	8,011
Toplam	436		

Tablo 4.13. Siber Zorbalık Puanlarının Yaşı Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	408,239	2	204,120	1,998	0,137
Grup içi	44 241,749	433	102,175		
Toplam	44 649,989	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorba puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

4.3.3. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Sınıf Değişkenine Göre Analizleri

Tablo 4.14. Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
9. Sınıf	67	52,940	12,080
10. Sınıf	130	53,746	9,745
11. Sınıf	131	52,939	8,011
12. Sınıf	108	51,639	
Toplam	436		

Tablo 4.15. Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	264,371	3	88,124	1,184	0,315
Grup içi	32 144,812	432	74,409		
Toplam	32 409,183	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aileden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır($p>0.05$).

Tablo 4.16. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
9. Sınıf	67	34,388	5,820
10. Sınıf	130	34,946	5,315
11. Sınıf	131	33,634	6,455
12. Sınıf	108	33,657	6,350
Toplam	436		

Tablo 4. 17. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	147,336	3	49,112	1,359	0,255
Grup içi	15 611,270	432	36,137		
Toplam	15 758,606	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin arkadaşta algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır($p>0.05$).

Tablo 4.18. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
9. Sınıf	67	43,090	9,640
10. Sınıf	130	41,708	7,962
11. Sınıf	131	40,435	10,024
12. Sınıf	108	41,398	9,105
Toplam	436		

Tablo 4.19. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	323,904	3	107,968	1,287	0,278
Grup içi	36 242,433	432	83,895		
Toplam	36 566,337	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 4.20. Siber Mağduriyet Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
9. Sınıf	67	27,254	4,405
10. Sınıf	130	26,646	3,570
11. Sınıf	131	26,870	3,414
12. Sınıf	108	27,778	4,435
Toplam	436		

Tablo 4.21. Siber Mağduriyet Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	P
Gruplar arası	84,818	3	28,273	1,866	0,135
Grup içi	6 543,870	432	15,148		
Toplam	6 628,688	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağdur puanları ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır($p>0.05$).

Tablo 4.22. Siber Zorbalık Puanlarının Sınıfa Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
9. Sınıf	67	29,791	11,462
10. Sınıf	130	26,177	7,028
11. Sınıf	131	29,168	12,653
12. Sınıf	108	27,861	8,630
Toplam	436		

Tablo 4.23. Siber Zorbalık Puanlarının Sınıfa Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	P
Gruplar arası	826,761	3	275,587	2,717	0,044
Grup içi	43 823,227	432	101,443		
Toplam	44 649,989	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorba puanları ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur($F=2,717$; $p=0,044<0.05$).

Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. 9.sınıfta öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorba puanları ($29,791 \pm 11,462$), 10. sınıfta öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorba puanlarından ($26,177 \pm 7,028$) yüksek bulunmuştur. 11. sınıfta öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorba puanları ($29,168 \pm 12,653$), 10. sınıfta öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorba puanlarından ($26,177 \pm 7,028$) yüksek bulunmuştur.

4.3.4. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Lise Türü Değişkenine Yapılan Analizleri

Tablo 4.24. Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Genel Lise	143	52,790	8,937
Meslek Lisesi	47	52,447	8,607
Anadolu Lisesi	198	53,237	7,988
Fen Lisesi	48	51,896	10,323
Toplam	436		

Tablo 4.25. Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	81,538	3	27,179	0,363	0,780
Grup içi	32 327,646	432	74,833		
Toplam	32 409,183	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aileden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova)

sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 4.26. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Genel Lise	143	52,790	8,937
Meslek Lisesi	47	52,447	8,607
Anadolu Lisesi	198	53,237	7,988
Fen Lisesi	48	51,896	10,323
Toplam	436		

Tablo 4. 27. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	415,800	3	138,600	3,902	0,009
Grup içi	15 342,805	432	35,516		
Toplam	15 758,606	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin arkadaşta algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=3,902$; $p < 0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Anadolu lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin arkadaşta algılanan sosyal destek puanları ($35,202 \pm 5,313$), genel lisede öğrenim gören lise öğrencilerinin arkadaşta algılanan sosyal destek puanlarından ($33,350 \pm 6,371$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.28. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Genel Lise	143	41,525	9,410
Meslek Lisesi	47	40,617	8,576
Anadolu Lisesi	198	42,157	8,850
Fen Lisesi	48	39,229	10,117
Toplam	436		

Tablo 4.29. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	368,941	3	122,980	1,468	0,223
Grup içi	36 197,396	432	83,790		
Toplam	36 566,337	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.30. Siber Mağduriyet Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Genel Lise	143	27,007	4,356
Meslek Lisesi	47	25,979	2,915
Anadolu Lisesi	198	27,025	3,466
Fen Lisesi	48	28,667	4,605
Toplam	436		

Tablo 4.31. Siber Mağduriyet Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	179,176	3	59,725	4,001	0,008
Grup içi	6 449,512	432	14,929		
Toplam	6 628,688	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanları ortalamalarının lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,001$; $p<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Fen lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanları ($28,667 \pm 4,605$), Meslek lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanlarından ($25,979 \pm 2,915$) yüksek bulunmuştur. Fen lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanları ($28,667 \pm 4,605$), Anadolu lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanlarından ($27,025 \pm 3,466$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.32. Siber Zorbalık Puanlarının Lise Türüne Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Genel Lise	143	26,825	8,008
Meslek Lisesi	47	28,085	11,479
Anadolu Lisesi	198	27,621	7,529
Fen Lisesi	48	33,417	18,840
Toplam	436		

Tablo 4.33. Siber Zorbalık Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	1 633,442	3	544,481	5,468	0,001
Grup içi	43 016,547	432	99,575		
Toplam	44 649,989	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorbalık puanları ortalamalarının lise türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=5,468$; $p<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Fen lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorba puanları ($33,417 \pm 18,840$), Genel lisede öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorbalık puanlarından ($26,825 \pm 8,008$) yüksek bulunmuştur. Fen lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorbalık puanları ($33,417 \pm 18,840$), meslek lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorbalık puanlarından ($28,085 \pm 11,479$) yüksek bulunmuştur. Fen lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorbalık puanları ($33,417 \pm 18,840$), Anadolu lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin siber zorbalık puanlarından ($27,621 \pm 7,529$) yüksek bulunmuştur.

4.3.5. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Okul Türü Değişkenine Göre Analizleri

Tablo 4.34. Aileden, Arkadaştan, Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek, Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	X	Ss	Shx	T-Testi		
						t	Sd	P
Aileden Algılanan Sosyal Destek	Özel	66	53,561	8,250	1,016	0,718	434	0,473
	Devlet	370	52,732	8,703	0,452			
Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	Özel	66	33,985	5,808	0,715	-0,237	434	0,813
	Devlet	370	34,176	6,063	0,315			
Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	Özel	66	42,849	8,151	1,003	1,336	434	0,182
	Devlet	370	41,214	9,327	0,485			
Siber Mağduriyet	Özel	66	28,485	4,645	0,572	3,191	434	0,008
	Devlet	370	26,838	3,708	0,193			
Siber Zorbalık	Özel	66	29,182	11,691	1,439	0,987	434	0,324
	Devlet	370	27,846	9,831	0,511			

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aileden algılanan sosyal destek ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında okul türü

değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=0,718$; $p>0,05$).

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin arkadaşından algılanan sosyal destek ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,237$; $p>0,05$).

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin öğretmenden algılanan sosyal destek ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=1,336$; $p>0,05$).

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağduriyet ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=3,191$; $p<0,05$). Söz konusu farklılık özel okulda öğrenim gören lise öğrencilerinin lehine gerçekleşmiştir. Yani özel okulda öğrenim gören lise öğrencilerinin siber mağduriyet ölçeğinden aldıkları puan, devlet okulda öğrenim gören lise öğrencilerine göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorbalık ölçeğinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları arasında okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup T-testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=0,987$; $p>0,05$).

4.3.6. Lise Öğrencilerinin Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Başarı Durumu Değişkenine Göre Analizleri

Tablo 4.35. Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Düşük	152	53,816	6,526
Orta	17	50,235	10,359
Yüksek	267	52,479	9,492
Toplam	436		

Tablo 4.36. Aileden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	294,646	2	147,323	1,986	0,138
Grup içi	32 114,538	433	74,168		
Toplam	32 409,183	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin aileden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.37. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Düşük	152	34,250	5,235
Orta	17	34,177	6,277
Yüksek	267	34,086	6,427
Toplam	436		

Tablo 4.38. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	P
Gruplar arası	2,616	2	1,308	0,036	0,965
Grup içi	15 755,989	433	36,388		
Toplam	15 758,606	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin arkadaştan algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.39. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Düşük	152	41,066	8,663
Orta	17	42,765	9,311
Yüksek	267	41,603	9,457
Toplam	436		

Tablo 4.40. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	58,019	2	29,009	0,344	0,709
Grup içi	36 508,319	433	84,315		
Toplam	36 566,337	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA)

sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.41. Siber Mağduriyet Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Düşük	152	27,118	4,066
Orta	17	28,529	4,679
Yüksek	267	26,978	3,752
Toplam	436		

Tablo 4.42. Siber Mağduriyet Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	38,719	2	19,360	1,272	0,281
Grup içi	6 589,969	433	15,219		
Toplam	6 628,688	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanları ortalamalarının başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.43. Siber Zorbalık Puanlarının Başarıya Göre Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	SS
Düşük	152	28,368	12,512
Orta	17	29,765	6,270
Yüksek	267	27,757	8,735
Toplam	436		

Tablo 4.44. Siber Zorbalık Puanlarının Başarıya Göre ANOVA Sonuçları

	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	88,385	2	44,193	0,429	0,651
Grup içi	44 561,603	433	102,914		
Toplam	44 649,989	435	0,000		

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorbalık puanları ortalamalarının başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.4. ÖĞRENCİLERİN SİBER MAĞDURİYET, SİBER ZORBALIK VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN KORELASYON ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

Tablo 4.45. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Korelasyon Matrisi

	1	2	3	4	5
1. Aileden Algılanan Sosyal Destek	1.000				
2. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek	0,662**	1.000			
3. Öğretmenden Algılanan Sosyal Destek	0,525**	0,474**	1.000		
4. Siber Mağduriyet	-0,077	-0,112*	-0,118*	1.000	
5. Siber Zorbalık	-0,030	-0,118*	-0,135**	0,347**	1.000

* $p<.05$, ** $p<.01$

Arkadaştan algılanan sosyal destek ile aileden algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0.662$; $p<0.05$). Buna göre arkadaştan algılanan sosyal destek arttıkça aileden algılanan sosyal destek de artmaktadır.

Öğretmenden algılanan sosyal destek ile aileden algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0.525$; $p<0.05$). Buna göre öğretmenden algılanan sosyal destek arttıkça aileden algılanan sosyal destek de artmaktadır.

Öğretmenden algılanan sosyal destek ile arkadaştan algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0.474$; $p<0.05$). Buna göre öğretmenden algılanan sosyal destek arttıkça arkadaştan algılanan sosyal destek de artmaktadır.

Siber mağduriyet ile arkadaştan algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan negatif yönde, düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-0.112$; $p<0.05$). Buna göre siber mağduriyet arttıkça arkadaştan algılanan sosyal destek azalmaktadır.

Siber mağduriyet ile öğretmenden algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan negatif yönde, düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-0.118$; $p<0.05$). Buna göre siber mağduriyet arttıkça öğretmenden algılanan sosyal destek azalmaktadır.

Siber zorbalık ile arkadaştan algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan negatif yönde, düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-0.118$; $p<0.05$). Buna göre siber zorbalık arttıkça arkadaştan algılanan sosyal destek azalmaktadır.

Siber zorbalık ile öğretmenden algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan negatif yönde, düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-0.135$; $p<0.05$). Buna göre siber zorbalık arttıkça öğretmenden algılanan sosyal destek azalmaktadır.

Siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0.347$; $p<0.05$). Buna göre siber zorbalık arttıkça siber mağduriyet de artmaktadır.

Siber mağduriyet ile aileden algılanan sosyal destek , siber zorba ile aileden algılanan sosyal destek arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0.05$).

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın hipotezleri doğrultusunda tartışılacak ve yorumlanacaktır.

5.1.1. Demografik Değişkenlerle İlgili Sonuç ve Değerlendirmeler

Araştırma bulguları siber mağduriyet ve cinsiyet açısından fark bulunmadığını gösterirken, siber zorbalık ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Erkeklerin siber zorbalık puanları kızların siber zorbalık puanlarından manidar derecede farklıdır. Bu durum erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorba olduğunu ifade etmektedir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007, s. 31) erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorba ve siber mağdur olduklarını belirtmiştir. Peker, Eroğlu, ve Çitemel (2012, s. 211)'in yaptığı araştırma cinsiyet ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. Benzer biçimde başka bir araştırmada ise siber zorbaca davranışları erkeklerin kızlara oranla daha çok sergiledikleri, siber mağduriyetin ise kızlara oranla erkeklerde daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Şahin ve ark. 2010, s. 263, 264). Li (2007, s. 1783) siber zorbaların yaklaşık %54'ünün erkek olduğunu bildirmiştir. Eroğlu (2011, s. 66, 68)'in araştırmasında erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorbaca davrandığı ve siber zorbalığa maruz kaldığı belirtilmiştir. Buna karşın Arıca (2009, s. 184) cinsiyet açısından siber mağduriyet durumunda fark

olmadığını belirtirken, erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptıklarını saptamıştır. Bu bulguları destekler biçimde bir başka araştırmada erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbaca davrandığı gözlenmiştir (Calvete ve ark., 2010, s. 1132). Araştırma bulguları kız öğrencilerin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin, erkek öğrencilerden daha fazla olduğu yönündedir. Bu durum neden erkek öğrencilerin, kız öğrencilerden daha fazla siber zorba ve mağdur olduğunu açıklaması açısından şu şekilde yorumlanabilir; erkekler çevrelerinden kızlara göre daha düşük sosyal destek algıladıkları için, sosyal destek bulma çabası olarak daha fazla internette zaman geçirmekte, dolayısıyla daha fazla siber zorbalık yapmakta ve/veya siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Calvete ve arkadaşları (2010, s. 1133)'un yaptığı araştırma bu yorumu destekler niteliktedir. Calvete ve arkadaşlarının araştırmasında siber zorbalığın, ileriye dönük saldırganlık, zorbalık kullanımının haklılığını ispatlama, zorbalığa maruz kalma ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin düşük algılanmasıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca arkadaştan algılanan sosyal desteğin siber zorbalıkla ilişkili olduğunu belirtmesiyle, bu araştırmada cinsiyet ve siber zorbalık bulgusunu desteklemiştir.

Katılımcıların sosyal destek, siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yaşları 14-19 arasında değişen öğrencilerin siber mağduriyet, siber zorbalık, aileden algılanan sosyal destek, arkadaştan algılanan sosyal destek, öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Sonuçlar, literatürdeki siber zorbalık ve siber mağduriyete yaşın aracılık etmediği bulgusuyla benzerlik göstermektedir. (Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010, s. 198; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007, s. 31; Eroğlu, 2011, s. 66, 68; Özdemir ve Akar, 2011, s. 619)

Katılımcıların siber zorbalık puanları sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. 9. sınıfa giden öğrencilerin, 10. sınıfa giden öğrencilerden; 11. sınıfa giden öğrencilerin, 10. sınıfa giden öğrencilerden daha fazla siber zorba olduğu bulunmuştur. Bu durum şu şekilde yorumlanabilir: 9. sınıf lise birinci kademeye denk gelmektedir. Ortaokulu bitiren öğrenciler 9. sınıfta okullarını değiştirerek, farklı bir okula gitmekte, böylece var olan arkadaşlarından ayrılarak

yeni bir arkadaş ve öğretmen ortamına girmektedir. Yeni arkadaşlıklar kuruncaya kadar ve öğretmenleriyle birbirlerini yeteri kadar tanıyuncaya kadar uzun bir zaman geçebilmekte ve bu zaman aralığında gençler yalnız kalabilmektedir. Böylelikle gençler can sıkıntılarını, yalnızlıklarını (Yaman ve Peker, 2012, s. 819) ve, arkadaş desteği ihtiyaçlarını giderebilmek nedeniyle daha fazla internete yönelebilmektedirler. Bu durum gençlerin neden daha çok 9. sınıfta siber zorba olduğunu açıklar niteliktedir. Williams ve Guerra (2007, s. 18) 5, 8 ve 11. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmasında, 8.sınıf öğrencilerinin diğerlerine göre daha fazla siber zorbalık yaptıklarını saptamıştır. Katılımcıların siber mağduriyet ve sosyal destek puanları sınıfa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Araştırmaya katılan 9, 10, 11, 12. sınıf öğrencilerin siber mağduriyet, aileden algılanan sosyal destek, arkadaştan algılanan sosyal destek, öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Özdemir ve Akar (2011, s. 621) 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, sınıf düzeyinin siber zorbalık ve siber mağduriyet üzerinde etkisinin olmadığını söylemiştir. Sonuçlar literatürdeki diğer bulgularla benzerlik göstermektedir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Özdemir ve Akar, 2011). Buna karşın Ayas ve Horzum (2012, s. 370) siber mağduriyet ve sınıf düzeyi arasında ilişki olduğunu belirterek, 8. sınıf öğrencilerinin, 6. sınıf öğrencilerinden daha fazla siber mağdur olduklarını söylemiştir. Benzer şekilde Türküm (2011, s. 115) 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan araştırmasında, mağduriyetin sınıf düzeyi ile olan ilişkisini, ergenlerde şiddetle karşılaşma deneyimlerini yaş, cinsiyet, okul türü ve sınıf düzeyinin yordadığını belirterek ifade etmiştir.

Katılımcıların siber zorbalık, siber mağduriyet ve arkadaştan algılanan sosyal destek puanları lise türüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Araştırma sonuçlarında Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin, genel lisede öğrenim gören öğrencilerden daha fazla arkadaşlarından sosyal destek algıladıkları bulunmuştur. Katılımcıların aileden ve öğretmenden algılanan sosyal destek puanları lise türüne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Fen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin, meslek ve Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerden daha fazla siber mağdur olduğu görülmüştür. Ayrıca fen lisesi öğrencilerinin diğer lise türlerine göre daha fazla siber zorba oldukları belirlenmiştir. Buna karşın Ayas ve Pişkin (2011, s. 560, 561). endüstri, genel, özel ve Anadolu liseleri arasında yaptıkları

araştırmada, genel zorbalığa en fazla uğrayan endüstri meslek lisesi öğrencileri, genel zorbalığa en az uğrayan Anadolu lisesi öğrencileri olarak belirtmiştir. Çivildağ ve Cooper (2013, s. 498) toplam 310 Anadolu ve genel lise öğrencisiyle yaptıkları çalışmada, Anadolu lisesi öğrencilerinin, genel lise öğrencilerine göre daha fazla siber zorbaca davrandıkları saptamıştır. Görüldüğü gibi, literatürdeki siber zorbalığın lise türüne ilişkin araştırma bulguları birbirinden farklılık göstermektedir.

Katılımcıların siber zorbalık ve sosyal destek puanları okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Katılımcıların siber mağduriyet puanları okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Özel okulda öğrenim gören öğrencilerin, devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerden daha fazla siber mağdur oldukları görülmüştür. Buna karşın Ayaş ve Pişkin (2010, s. 561) endüstri, genel, özel ve Anadolu liseleri arasından en fazla genel zorbalık yapan özel lise öğrencileri olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçtan özel okul öğrencilerinin devlet okulu öğrencilerine göre daha fazla genel zorbalık yaptığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların siber zorbalık, siber mağduriyet ve sosyal destek puanları başarıya göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Öğrencilerin siber mağduriyet, siber zorbalık, aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek puanları ortalamalarının başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Benzer şekilde Li (2007) siber zorbalık ve akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını ifade etmiştir. Buna karşın Peker, Eroğlu ve Ada (2012, s. 185) siber zorbalığın akademik başarı tarafından yordandığını savunmaktadır.

5.1.2. Siber Zorbalık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyi İlişisine Yönelik Sonuç ve Değerlendirmeler

Katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları algılanan sosyal desteğe göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Araştırma bulguları arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin artması durumunda hem siber zorbalığın hem de siber mağduriyetin azalacağı yönündedir. Ayrıca arkadaştan algılanan sosyal desteğin artması durumunda aileden algılanan sosyal desteğin de artacağı; öğretmenden algılanan sosyal destek artıkça hem aileden hem de arkadaştan

algılanan sosyal desteğin artacağı bulunmuştur. Eroğlu ve Peker (2011, s. 1) aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal desteği negatif yönde yordadığını ifade etmiştir. Bir çok araştırmada algılanan sosyal destek ve stresli durumla baş etme arasında yüksek bir ilişki saptanmıştır (Dunkel-Schetter, Folkman ve Lazarus, 1987, s. 71; Gümüş, 2006, s. 112; Heinrichs, ve ark. 2003, s. 1389; Kaner, 2003, s.57 ; Sarason ve ark. 1983, s. 127; Terzi, 2008, s. 1). Sosyal desteğin düşmesi durumunda ise benlik saygısı, uyum ve toplum yanlısı davranışlarda azalma, siber zorbaca davranışlarda ve depresyonda artma olmaktadır (Doğan, 2008, s. 37). Yaman ve Peker (2012, s. 827) öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenlerini; arkadaş ortamı geliştirmek, can sıkıntısını gidermek ve kendisine yapılan yanlış bir tutum veya davranıştan ötürü intikam almak olarak belirtmiştir. Öğrencilerin siber zorbalığı sürdürmesinin nedenlerini ise; kendilerini iyi hissetme, iyi vakit geçirme ve sosyal ilişkilerini geliştirmek olarak ifade etmiştir. Bu sonuçlar ergenlerin çevrelerinden özellikle arkadaşlarından bulamadıkları sosyal desteği sanal ortamda aradıklarını doğrular niteliktedir.

Araştırma bulgularıyla paralel olan Brighi ve arkadaşları (2012, s. 375)'in araştırmasında akran ilişkileri içinde kendini yalnız hissetmenin mağduriyet açısından önemli bir belirleyici olduğunu belirtmiştir. Erkeklerde akranlar arasında yalnızlığın, mağduriyetin güçlü bir yordayıcısı olduğu ifade edilmiştir. Bu araştırmayı destekleyen diğer araştırma bulgularında ortak kanı, izalasyon ve düşük arkadaş desteğinin siber zorbalık açısından risk faktörü olduğu yönündedir Williams ve Guerra (2007, s. 14) düşük akran desteğinin internet zorbalığını da içeren bütün zorbalıkları yordadığını belirtmişlerdir. Siber zorbalığın arkadaştan algılanan sosyal desteğin düşük algılanmasıyla ilişkili olduğu destekleyen bir diğer çalışma ise Calvete ve arkadaşları (2010, s. 1128)'in araştırmasıdır. Ergenlik döneminde önem kazanan arkadaş ilişkileri çoğu zaman ailenin yerini almaktadır. Ergenlik döneminde yeterince arkadaşı olmayan ve var olan arkadaşlarıyla yeteri kadar iletişim kuramayan gençleri bir çok risk beklemektedir. Çetin, ve arkadaşları (2012, s. 646) sosyal becerilerin, bağımlı öz-benlikleri yüksek bulunan bireyleri siber zorbalığa maruz kalmaktan koruduğunu belirtmiştir. Destekleyen biçimde Calvete ve arkadaşları (2010, s. 1128) siber zorbaların sahip oldukları sosyal destek düzeylerinin düşük olduğunu belirtmiştir. Bu görüşlerle paralel olarak Lyznicki, McCaffree ve Robinowitz (2004, s. 1723) siber zorbaların akranları tarafından reddedilmiş bireyler olduğunu ifade etmektedir. Arkadaşı olmayan gençlerin kendilerini yalnız

hissettikleri görülmektedir. Araştırmalarda sosyal izolasyonun siber zorbalığı yordadığı bulunmuştur. Ergenlerin günlük hayatlarında bulamadıkları ilgi ve sempatiyi zorbalık yaparak elde etmeye çalıştığı belirlenmiştir (Ekşi, 2012, s. 1692). Başka bir araştırma yalnız kalan, aradığı ilgiyi bulamayan çocukların can sıkıntısı nedeniyle cinsel içerikli mesajlaştıklarını ortaya çıkarmıştır (Kopecký, Szotkowski ve Krejci, 2012, s. 1355). Diğer bir araştırma sonuçları yalnızlık (sosyal, duygusal ve genel) ile siber mağduriyet arasında ilişki olduğu yönündedir (Olenik-Shemesh, Heiman, ve Eden, 2012, s. 361). Şahin (2012, s. 834) siber mağduriyet, siber zorbalık ve yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki saptamıştır. Sonuçlar yalnızlığın siber mağduriyet tarafından yordandığı yönündedir. Gençlerin internette ve cep telefonunda ne kadar çok zaman geçirdikleri bilinmektedir. Bunun nedeni bu bireylerin yalnızlık eğilimi olarak kendilerini toplumdan izole etmek için internet ve cep telefonunu bir araç olarak kullanmaları gösterilmektedir. Literatürdeki araştırmalar yalnızlık ve sosyal desteğin birbiri ile ters yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Çeçen, 2008, s. 424; Yılmaz, Yılmaz ve Karaca, 2008, s. 71). Bu sonuçlarla paralel nitelikte olan Hinduja ve Patchin (2013, s. 2)'nin araştırmasına göre arkadaşı olmayan zorba öğrencilerde yetişkin yaptırım olasılığının çok düşük ya da çok yüksek olması durumunda siber zorbalık artarken, yetişkin yaptırım olasılığının orta düzeyde olması durumunda siber zorbalık azalmaktadır. En azından bir tane iyi arkadaşına sahip olmak, mağdur olmanın olumsuz etkilerini engelleyebileceği düşünülmektedir (Leung ve Chang, 2013, s. 159).

Araştırmanın diğer bir bulgusu katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir ilişki gözlemlendiği yönündedir. Araştırma bulguları siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişki yönünün, siber zorbalığın artması durumunda siber mağduriyetinde artacağını belirtmektedir. Bu bulguları destekler nitelikte Barlett ve Gentile (2012, s. 123)'ün araştırma sonuçlarına göre siber zorbalık, siber mağduriyeti yordamaktadır. Literatürdeki diğer araştırma bulguları siber zorbalığın, siber zorbalığa maruz kalma ile ilişkili olduğu yönündedir. (Calvete, ve ark. 2010, s. 1128; Dilmaç, 2009, s. 1305).

5.2. ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından yararlanılarak çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Bu bulgulardan yola çıkılarak şu önerilerde bulunulabilir:

5.2.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmada arkadaş ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve siber zorbalıkla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgu, siber zorbalıkla etkin şekilde müdahale edilmesinin temel koşullarından birisinin öğrencilerin yakın sosyal ve duygusal destek ihtiyaçlarının karşılanmasında öğretmen ve arkadaş desteğinin aile desteğinden daha önemli olduğu ve öğrencilerin öğretmenleri ve arkadaşlarından sosyal ve duygusal açıdan destek görebilecekleri fırsatların okullarda oluşturulması gerektiğidir. Bu süreçte okul idarecilerine, öğretmenlerine ve okul rehber öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Okul idarecilerinin, öğretmenlerin ve okul rehber öğretmenlerinin, siber zorbalık konusunda bilgili olmaları, öğrencilerini bilgilendirmeleri, öğrencilerine yönelik açık, demokratik ve destekleyici bir iletişim tarzı benimsemeleri, öğrencilerin yakın dostluklar geliştirebilecekleri faaliyetler ve ortamlar belirlemeleri ayrıca arkadaşlığın önemini, değerini anlatan etkinlikler planlamaları siber zorbalığı önleme çalışmaları olarak sayılabilir.
2. Araştırma bulguları fen liseli öğrencilerin diğer liseli öğrencilerden daha fazla siber zorba ve siber mağdur olduğunu göstermektedir. Bu açıdan siber zorbalığı önleme çalışmalarının öncelikli ve ağırlıklı olarak fen liselerinde uygulanmasının isabetli olacağı söylenebilir.
3. Araştırma sonuçları özel okul öğrencilerinin, devlet okulu öğrencilerinden daha fazla siber mağdur olduklarını göstermektedir. Bu açıdan siber zorbalığı önleme çalışmalarının öncelikli olarak özel okullarda uygulanmasının doğru olacağı söylenebilir. Bununla alakalı okul idarecileri, öğretmenler ve veliler bilgilendirilmeli ve eş güdüm içerisinde davranmaları sağlanmalıdır. Araştırma sonuçları öğrencilerin daha çok lise 1. ve 3. sınıfta siber zorbalık uyguladıkları yönündedir. Ayrıca araştırma bulguları erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbaca davrandıklarını göstermektedir. Siber

zorbalıkla mücadele edebilmek için, özellikle lise 1. ile 3. sınıf ve erkek öğrencilerin risk grubu olduğu düşünülerek sınıf öğretmenleri ve ailelerin bu konuda bilgilendirilmeleri, okul idaresinin bu kapsamda önlemler alması ve müdahale programlarının bu doğrultuda geliştirilmesi önerilebilir.

5.2.2. Gelecekteki Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmada uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu nedenle olasılığa dayalı örnekleme yönteminin kullanıldığı araştırmaların yapılması önerilebilir.
2. Yapılan alan yazısı araştırmasında, siber zorbalığın etkileri, nedenleri ve sınıflandırılmasına ilişkin daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu araştırma siber zorbalık ve siber mağduriyetin nedenlerinden biri olarak görülebilecek algılanan sosyal destek yetersizliğinin önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan araştırma siber zorbalığın nedenlerinden sadece sınırlı bir kısmını açıklamaktadır. Bu nedenle nedenlerine yönelik başka çalışmaların yapılması önerilebilir.
3. Bu araştırmada siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek arasındaki ilişki araştırılmış; siber zorbalık ve siber mağduriyetle arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi sosyal desteğin bir çok farklı kaynağı bulunmaktadır. Yapılacak araştırmalarda sosyal destek kaynaklarından aile, arkadaş ve öğretmenden farklı olarak ya da bu kaynaklara ek olarak diğer sosyal destek kaynaklarının (akraba, komşu, eş, toplum vs.) siber zorbalıkla ilişkisine bakılması önerilebilir.
4. Siber zorbalık çalışmalarının her biri kendi içinde değerlendirildiğinde, oranların ve sıklık derecelerinin ne denli sorun taşıdığı ve önleme çabalarının önemine yönelik ne kadar dikkat çekici oldukları fark edilmektedir. Yaygınlığın göz önünde bulundurularak destek programlarının düzenlenmesi gereklilik göstermektedir. Bu nedenle müdahaleye yönelik geliştirilecek programların yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, Y. ve uhadar, C. (2010). Reflection of preservice information technology teachers regarding cyberbullying. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 2(3), 67-76.
- Akbulut, Y., Sahin, Y. L., ve Eristi, B. (2010). Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Educational Technology & Society*, 13(4), 192-201
- Aksüllü, N. ve Doğan, S. (2004). Huzurevinde ve evde yaşayan yaşlılarda algılanan sosyal destek etkenleri ile depresyon arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 76-84.
- Aras, A., ve Tel, H. (2009). Kronik obstrüktif akciğer hastalığı olan hastalarda algılanan sosyal destek ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi. *Türk Toraks Dergisi*, 10(2), 63-68.
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., ıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). *Cyberbullying Among Turkish Adolescents*. *CyberPsychology & Behavior*, 11(3), 253-261. doi:10.1089/cpb.2007.0016.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric syptomatology as predictor of cyberbullying among university students. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıcak, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arıcak, O. T. (2012). Siber Zorbalık ve Eğitim Sistemlerinin ıkmazı. *Kariyer Penceresi*, 10, 31-34
- Arıcak, O. T., Tanrıkuu, T, ve Kınay, H. (2012). Siber mağduriyet leğinin ilk psikometrik bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11, 1-6.

- Arıcak, O. T., Kınay, H. ve Tanrıkulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 101-114.
- Arkar, H., Sarı, Ö. ve Fidaner, H. (2004). Relationships between Quality of Life, Percived Social Support, Social Network and Loneliness in a Turkish Sample. *Yeni Symposium*. 42 (1): 20-27
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve sanal mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Aydoğan, D. ve Dilmaç, B. (2010). Parental attitudes as a predictor of cyberbullying among primary school children. *International Journal of Psychological and Brain Sciences*, 2, 227-231.
- Barlett, C. P. ve Gentile, D. A. (2012). Attacking others online: The formation of cyberbullying in late adolescence. *Psychology of Popular Media Culture*, 1 (2), 123-135. DOI:10.1037/a0028113
- Belsey, B. (2005). Cyberbullying: An emerging threat to the “always on” generation. Erişim yeri, http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf (Erişim tarihi, 04/05/2013).
- Brewin, C. R., Andrews, B. ve Valentine, J. D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 68: 748–766.

- Brighi, A., Guarini, A., Melotti, G., Galli, S. ve Genta, M. L. (2012): Predictors of victimisation across direct bullying, indirect bullying and cyberbullying. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17: 3-4, 375-388.
- Buluş, M. (1997). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık. *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3;82-90.
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L. ve Padilla, P. (2010) Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26 1128–1135.
- Campbell, M. A. (2005). Cyberbullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76.
- Çalık, K. Y., ve Aktaş, S. (2011). Gebelikte Depresyon: Sıklık, Risk Faktörleri ve Tedavisi Depression in Pregnancy: Prevalence, Risk Factors and Treatment. *Psikiyatrik Güncel Yaklaşımlar (Current Approaches in Psychiatry)*, 3, 142-162.
- Çakır, Y. ve Palabıykoğlu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Kriz Dergisi*, 5(1), 15-24.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3): 415-431.
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S. ve Pepsöy, S. (2012). The investigation of relationship among relational-interdependent self-construal, cyberbullying and psychological disharmony in adolescents: An investigation structural equation modelling. *Educational Sciences*, 12 (2), 646-653.

- Çivildağ, A. ve Cooper, H. T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde İli örneği. *International Journal of Social Sciences*, 6(1), 497- 511.
- Çoşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 10(1): 213-227.
- Dansuk, R., Ağargün, M., Kars, B., Ağargün, H. P., Turan, C. ve Ünal, T. (2002). Jinekolojik kanserli hastaların psikososyal özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Gynecology and Obstetrics*, 12(2), 142-7
- DeBell, M., ve Chapman, C. (2006). Computer and internet use by children and adolescents in 2003. U.S. Department of Education. Washington, DC: *National Center for Education Statistics*.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar. Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri*, 9, 1291-1325.
- Doğan, T. (2008). Psikolojik belirtilerin yordayıcısı olarak sosyal destek ve iyilik hali. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (30): 30-44.
- Dooley, J. J., Pyzalski, J., ve Cross, D. (2009). Cyberbullying versus face-to-face bullying. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217(4), 182-188.
- Dunkel-Schetter, C., Folkman, S., ve Lazarus, R. S. (1987). Correlates of social support receipt. *Journal of personality and social psychology*, 53(1), 71-80.
- Duru, E. (2008). Üniversiteye uyum sürecinde yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın doğrudan ve dolaylı rolleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 13-24.

- Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12 (1), 17-25
- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (3), 1683, 1706.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasion Journal of Research*, 27, 31-42.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer riskli internet davranışları ve siber zorbalık/ mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.Yüksek Lisans Tezi.
- Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 1-15.
- Esen, B. K. (2009). Adolescents' internet addiction is predicted by peer pressure and perceived social support. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 4(4), 1331-1340.
- Finn, J. (2004). A survey of online harassment at a university campus. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 468-483.
- Gültekin, B. K. (2010). Ruhsal bozuklukların önlenmesi: *Kavramsal çerçeve ve sınıflandırma*. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(4), 583-594.
- Gümüş, A. B. (2006). Meme kanserinde psikososyal sorunlar ve destekleyici girişimler. *Meme Sağlığı Dergisi*, 2(3), 108-114.

- Gökler I. (2007). Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği Türkçe formunun uyarlama çalışması: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*; 14(2): 90-99.
- Gradinger, P., Strohmeier, D., ve Spiel, C. (2010). Definition and measurement of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of psychosocial research on cyberspace*, 4(2), 1
- Grigg, D. W. (2010). Cyber-aggression: Definition and concept of cyberbullying. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(02), 143-156.
- Heinrichs, M., Baumgartner, T., Kirschbaum, C., ve Ehlert, U. (2003). Social support and oxytocin interact to suppress cortisol and subjective responses to psychosocial stress. *Biological psychiatry*, 54(12), 1389-1398.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. California: Carwin Press.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2013). Social influences on cyberbullying behaviors among middle and high school student. *Forthcoming in the Journal of Youth and Adolescence*. DOI 10.1007/s10964-012-9902-4
- Holt-Lunstad, J., Smith, T. B. ve Layton, J. B. (2010). Social relationships and mortality risk: A meta-analytic review. *PLoS Med* 7 (7).
- Huang, M., Yen, C. and Lung, F. (2010). Moderators and mediators among panic, agoraphobia symptoms, and suicidal ideation in patients with panic disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 51: 243–249.
- Hürriyet Gazetesi, (2011). İnternet hukukunu arıyor. Erişim yeri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/dosya/internet/alt14.htm> (Erişim tarihi, 06/05/2013).

- Kahriman, İ. ve Yeşilçiçek, K. (2007). Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon sağlık yüksekokulu öğrencilerinin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1): 10-21.
- Kaner, S. (2003). Aile destek ölçeği: Faktör yapısı, güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(1), 57-72
- Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumları. Yayınlanmamış Araştırma Raporu, *Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri*, Ankara.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (18.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları
- Kartal, A. ve Çetinkaya, B. (2009). Yüksek okul öğrencilerinin algılanan sosyal destek durumları ve sosyal desteği etkileyen faktörler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12) 159–173.
- Kiriakidis, S. P., ve Kavoura, A. (2010). Cyberbullying: a review of the literature on harassment through the internet and other electronic means. *Family & Community Health*, 33(2), 82-93. doi: 10.1097/FCH.0b013e3181d593e4
- Kopecký, K., Szotkowski, R. ve Krejci, V. (2012). The risks of internet communication. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 69, 1348 – 1357.
- Kwan, G. C. E. ve Skoric, M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29, 16–25.
- Laftman, S. B., Modin, B. ve Östberg, V. (2012). Cyberbullying and subjective health a large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35, 112–119

- Lakey, B. ve Cohen, S. (2000). *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. Ed. Sheldon, Cohen., Lynn, G, Underwood., Benjamin, H, Gottlieb. (pp.29-59). Oxford University Press.
- Lathouwers, K., Moor, J., ve Diden, R. (2009). Access to and use of internet by adolescents who have a physical disability: A comparative study. *Research in Developmental Disabilities*, 30(2), 702–711.
- Leung, A. N. ve Chang, C. M. (2013). Game On? Online friendship, cyberbullying, and psychosocial adjustment in Hong Kong Chinese children. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32(2), 159-185.
- Lyznicki, J. M., McCaffree, M. A. ve Robinowitz C. B. (2004). Childhood bullying: Implications for physicians, *American Family Physician*, 70, 1723-1730.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27, 157-170. Doi: 10.1177/0143034306064547
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research in to cyberbullying and cyber victimisation. *Australian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435,454.
- MacDonald, C. D. ve Roberts-Pittman, B. (2010). Cyberbullying among college students: prevalence and demographic differences. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 2003–2009.
- Manning-Walsh, J. (2005). Social Support as a Mediator between Symptom Distress and Quality of Life in Women with Breast Cancer. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*; 34(4), 482-493.
- Maslow, A. H. (1943). Maslows' hierarchy of needs. Originally Published in *Psychological Review*, 50, 370-396. Received from, *Research History*, www.researchhistory.org/2012/06/16/maslows-hierarchy-of-needs/ (Receieved at, 22/05/2013).

- MEB, İstanbul. (2012-2013). İstanbul il milli eğitim müdürlüğü eğitim istatistikleri: Sayılarla İstanbul'da eğitim. Erişim yeri, <http://istanbul.meb.gov.tr/www/istanbul-il-milli-egitim-mudurlugu-egitim-istatistikleri/icerik/329> Erişim tarihi, 11.06.2013.
- Meral, B. F. ve Cavkaytar, A. (2012). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin psikometrik özelliklerinin otizmlili çocuk aileleri üzerinden incelenmesi. *E-International Journal of Educational Research*. 3(4):20-32.
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J., ve Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-374.
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R.ve Menesini, E. (2010). Cyberbullying: labels, behaviours and definition in three European countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20 (2), 129-142.
- Olenik-Shemesh, D. Heiman, T. ve Eden, S. (2012). Cyberbullying victimisation in adolescence: relationships with loneliness and depressive mood. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17, Nos. 3-4, 361-374.
- Ökdem, Ş. ve Yardımcı, F. (2010). Üniversite öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 228-234.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Özgen, F. ve Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1, 34-41.

- Peker, A., Eroğlu, Y., ve Ada, Ő. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 12(2), 185-206.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlarla siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 205- 221.
- Raskauskas, J. ve Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Repetti, R. L., Taylor, S. E. ve Seeman, T. E. (2002). Risky families: Family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychological Bulletin*, 128: 330–336.
- Sabah Gazetesi. (2012). Tuvaletten önce internet geliyor. Erişim yeri, <http://www.sabah.com.tr/Teknoloji/Haber/2012/10/10/tuvaletten-once-internet-gelior> (Erişim tarihi, 07/06/2013).
- Sarak, Ö. (2012). *Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., ve Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: The social support questionnaire. *Journal of personality and social psychology*, 44(1), 127-139.
- Shariff, S. ve Gouin, R. (2005). Cyber dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education*, 40(3), 457-477.
- Shumaker, S. A. ve Hill, D. R. (1991). Gender differences in social support and physical health. *Health Psychology*, 10, 102–111.

- Sleglova, V. ve Cerna, A. (2011). Cyberbullying in adolescent victims: perception and coping. (2), article 4. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5
- Slonje, R., Smith, P. K. ve Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29, 26–32.
- Slonje, R., ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Sourander, A., Brunstein Klomek, A., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M. ve Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A population-based study. *Archives of General Psychiatry*, 67(7), 720-728.
- Strom, P. S. ve Strom, R. D. (2005). *When teens turn cyberbullies. The Education Digest*, Essential Readings Condensed for Quick Review, 71(4), 35-41.
- Strom, P. S. ve Strom, R. D. (2006). Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. *In the Educational Forum*, 70 (1), 21-36.
- Su, C., ve Holt, T. J. (2010). Cyber bullying in Chinese Web Forums: An examination of nature and extent. *International Journal of Cyber Criminology*, 4 (1-2), 672-684.
- Şahin, M. (2012). The relationship between the cyberbullying/ cybervictimization and loneliness among adolescent. *Children and Youth Sevices Rewiev*, 34, 834-837.
- Şahin M., Sarı S., Özer Ö. ve Er S. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.

- Taiariol, J. (2010). Cyberbullying: The role of family and school. *Wayne State University Dissertations*, 118.
- Tan, M., Okanlı, A., Karabulutlu, E., ve Erdem, N. (2005). Hemodiyaliz hastalarında sosyal destek ve umutsuzluk arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(2), 32-39.
- Tanrıöğen, A. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tanrikulu T. (2013). *Siber Zorbalıkla İlgili Değişkenlerin İncelenmesi ve Gerçeklik Terapisi Yönelimli Bir Müdahale Programının Siber Zorbaca Davranışlar Üzerindeki Etkisi*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi.
- Taylor, S. E., Klein, L. C., Lewis, B. P., Gruenewald, T .L., Gurung, R. A. R. ve Updegraff, J. A. (2000). Biobehavioral responses to stress in females:Tend and befriend, not fight or flight. *Psychological Review*, 107, 411–429.
- Taylor, S. E. (2011). *Social support: A review*. In M.S. Friedman. *The Handbook of Health Psychology*. New York, NY: Oxford University Press, 189–214.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 1-11.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior* 26, 277–287.
- Torgrud, L., Walker, J. , Murray, L. , Cox, B. , Chartier, M. ve Kjernisted, K. (2004). Deficits in perceived social support associated with generalized social phobia. *Cognitive and Behavioral Therapy*, 33: 87–96.

- Türküm, A. S. (2011). Okulda şiddet: Problem çözme becerilerine ilişkin algıları ergenleri ne kadar koruyor? *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 115-132.
- TUIK, (Türkiye İstatistik Kurumu) (2012). Hanehalkı bilişim teknolojileri araştırması. Ulaşım yeri, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880>. (Ulaşım tarihi, 05/05/2013).
- Tuncay, T. (2010). Kanserle baş etmede destek grupları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1); 59-71.
- Uçanok, Z., Karasoy, D. ve Durmuş, E. (2011). *Yeni bir akran zorbalığı türü olarak sanal zorbalık: ergenlerde yaygınlığı ve önemi*. Unpublished TUBITAK Project Report, Project No: 108K424.
- Ünal, S., Küey, L., Güleç, C., Bekaroğlu, M., Evlice, Y. E., ve Kırılı, S. (2002). Depresif bozukluklarda risk etkenleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 8-15.
- Valentiner, D. P., Holahan, C. J. ve Moos, R. H. (1994). Social support, appraisals of event controllability, and coping: An integrative model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66: 1094–1102.
- Vandebosch, H., ve Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New media & society*, 11(8), 1349-1371.
- Yaman, E. , Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (3), 819-833.
- Ybarra, M. L., Deiner-West, M. ve Leaf, P. J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 42-50.

- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi, Güvenirliği ve Geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.
- Yıldırım, İ. (1998). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(9), 33-38.
- Yıldırım, İ. (2000). Akademik başarının yordayıcısı olarak yalnızlık, sınav kaygısı ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 167-176.
- Yıldırım, İ. (2004a). Eş destek ölçeğinin geliştirilmesi, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (22), 19-25.
- Yıldırım, İ. (2004b) Algılanan sosyal destek ölçeğinin revizyonu. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15(17), 221-236.
- Yıldırım, İ. (2006). Akademik başarının yordayıcısı olarak gündelik sıkıntılar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 258-267.
- Yılmaz, H. (2011). Cyberbullying in Turkish middle schools: An exploratory study. *School Psychology International*, 32(6), 645-654.
- Yılmaz, E., Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*. 18, 71-79.
- Willard, N. E. (2005). Educator's guide to cyberbullying and cyberthreats. Erişim Yeri, <http://www.cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf> (Erişim Tarihi, 14/05/2013)
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats and distress*. U.S.A. Press.
- Williams, K. R., ve Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 14-21.

Wikipedia, Social Support. Erişim yeri, https://en.wikipedia.org/wiki/Social_support
(Erişim tarihi, 30/05/2013).

EK-1

Siber Mağdur Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket bilimsel bir çalışma için uygulanmaktadır. Sonuçlar sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Lütfen kağıdın üzerine adınızı ya da numaranızı yazmayın. Yanıtlarınızın samimi olması araştırmamızın güvenilir olması için önemlidir. Bu yüzden eğer anketi doldurmak istemiyorsanız lütfen bunu öğretmeninize söyleyin. Eğer dolduracaksanız tüm yazıları okuyup yanıtlayınız. Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençlerin yaşayabildiği bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Bu yazılarda “**bir başkası**” şeklinde tanımlanan kişi sizin arkadaşınız olabilir ya da o kişiyi hiç tanımıyor da olabilirsiniz. Eğer okuduğunuz davranış “bana hiçbir zaman yapılmadı” diyorsanız “**Hayır**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranış “bana daha önce yapıldı” diyorsanız “**Evet**” yazısını işaretleyin. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederiz.

1	İnternette bir başkası benim adımımı kullanarak kendisine e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açtı.	EVET	HAYIR
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde bir başkası gizlice benim adımımı kullanarak hesap açtı.	EVET	HAYIR
3	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler benim kişisel bilgilerimi kullandı.	EVET	HAYIR
4	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler bana virüslü mesaj (e-mail) gönderdi.	EVET	HAYIR
5	Arkadaşlarım ya da başka kişiler benim haberim olmadan internette benim şifrelerimi kullandı.	EVET	HAYIR
6	Arkadaşlarım ya da başka kişiler internette benim şifrelerimi kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerime girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
7	İnternette şifrelerimi kullanarak gizlice oyunlarım girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
8	İnternette beni tehdit ettiler.	EVET	HAYIR
9	İnternette bana hoşlanmayacağım mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
10	İnternette benim iznim olmadan fotoğraflarımı bazı sitelerde yayınladılar.	EVET	HAYIR
11	İnternette fotoğraflarımı benim iznim olmadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
12	İnternette benimle ilgili hoşuma gitmeyen haberler yayınladılar.	EVET	HAYIR
13	İnternette benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
14	İnternette bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
15	İnternette benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
16	İnternette bana kötü isim ya da lakap taktılar.	EVET	HAYIR
17	Yüzüme karşı söylemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla bana söylediler.	EVET	HAYIR

18	Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
19	Cep telefonundan benim fotoğraflarımı izinsiz diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
20	Cep telefonundan bana hoşuma gitmeyen mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
21	Cep telefonunu kullanarak benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
22	Cep telefonundan bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
23	Cep telefonunu kullanarak benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
24	Telefonla beni arayarak rahatsız ettiler.	EVET	HAYIR

EK-2

Siber Zorbalık Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençler arasında görülen bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Okuduğunuz davranışı “hiçbir zaman yapmam” diyorsanız “**Hiçbir Zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “bazen yaparım” diyorsanız “**Bazen**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “çoğu zaman yaparım” diyorsanız “**Çoğu Zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “her zaman yaparım” diyorsanız “**Her Zaman**” yazısını işaretleyin. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederiz.

1	İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde gizlice başkalarının adını kullanarak hesap açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
3	İnternette arkadaşlarımın ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
4	İnternette başka kişilere virüslü mesaj (e-mail) gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
5	Arkadaşlarımın haberi olmadan internette onların şifrelerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
6	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerine girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
7	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
8	İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
9	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
10	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını onların iznini almadan değişik sitelerde yayınlıyorum.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
11	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
12	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınlıyorum.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
13	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
14	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
15	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
16	İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına	Hiçbir	Bazen	Çoğu	Her

	hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım.	Zaman		Zaman	Zaman
17	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
18	Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
19	Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
20	Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
21	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
22	Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
23	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
24	Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

EK-3

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda aile, arkadaş ve öğretmenlerinizle ilgili bazı düşünce ve davranışlar yer almaktadır. Her maddeyi okuduktan sonra “bana uygun”, “kısmen uygun” ve “bana uygun değil” seçeneklerinde size uygun olanı işaretleyiniz.

AİLEM

	Bana uygun	Kısmen uygun	Uygun değil
1. Bana gerçekten güvenir	()	()	()
2. Sorunlarımı çözmeme yardım eder	()	()	()
3. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	()	()	()
4. Bana gerçekten değer verir	()	()	()
5. Bana doğru tavsiyelerde bulunur	()	()	()
6. Doğru kararlar vermeme yardım eder	()	()	()
7. Davranışlarımı takdir eder	()	()	()
8. İlgi duyduğum şeyleri yapmama yardım eder	()	()	()
9. Hatalarımı nazikçe düzeltir	()	()	()
10. Beni gerçekten anlar	()	()	()
11. Bana, aile gelirimize göre yeterince harçlık verir	()	()	()
12. İyi ve kötü günlerimde yanımda olur	()	()	()
13. Geleceğimle ilgili planlar yapmamda bana yardım eder	()	()	()
14. Üstün, güçlü yanlarımı vurgular	()	()	()
15. İyi ve kötü yönlerimle beni sever	()	()	()
16. Başarılı olmam için bana destek olur	()	()	()
17. Zaman ayırıp sıkıntılarımı gerçekten dinlemez	()	()	()
18. Arkadaşlarımla ilişkilerimin güçlenmesini destekler	()	()	()
19. Sosyal etkinliklere katılmama destekler	()	()	()
20. Başarılarımı takdir eder	()	()	()

ARKADAŞLARIM

	Bana uygun	Kısmen uygun	Uygun değil
21. Bana gerçekten güvenir	()	()	()
22. İhtiyaç duyduğumda beni gerçekten dinler	()	()	()
23. Sorunlarımı çözmeme yardım eder	()	()	()
24. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	()	()	()
25. Bana gerçekten değer verir	()	()	()
26. Doğru kararlar vermeme yardım eder	()	()	()
27. Hata yaptığımda bile beni kabul eder	()	()	()
28. Hatalarımı düzeltmeme yardım eder	()	()	()
29. Beni gerçekten anlamaz	()	()	()
30. Gerekğinde harçlığımı benimle paylaşır	()	()	()
31. Derslerle ilgili bilgilerini benimle paylaşır	()	()	()
32. İyi ve kötü günlerimde yanımda olur	()	()	()
33. Bir şeye sinirlendiğimde beni yatıştırır	()	()	()

ÖĞRETMENLERİM

	Bana uygun	Kismen uygun	Uygun değil
34. Amaç, ilgi ve yeteneklerim konusunda benimle konuşur	()	()	()
35. Bana gerçekten güvenir	()	()	()
<u>36. Sorunlarımı çözmeme yardım eder</u>	()	()	()
37. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	()	()	()
38. Bana gerçekten değer verir	()	()	()
<u>39. Bana doğru tavsiyelerde bulunur</u>	()	()	()
40. Doğru kararlar vermeme yardım eder	()	()	()
41. Hatalarımı nazikçe düzeltir	()	()	()
<u>42. Beni gerçekten anlar</u>	()	()	()
43. Üstün, güçlü yanlarımı vurgular	()	()	()
44. Zaman ayırıp sıkıntılarımı gerçekten dinlemez	()	()	()
<u>45. Arkadaşlarımla ilişkilerimin güçlenmesini destekler</u>	()	()	()
46. Sosyal etkinliklere katılmamı teşvik eder	()	()	()
47. Çok çalıştığım ya da başarılı olduğum zaman beni över	()	()	()
<u>48. Duygu, düşünce ve inançlarıma saygı duyar</u>	()	()	()
49. Derslerde sorularıma içtenlikle cevap verir	()	()	()
50. Bana karşı genellikle adil davranır	()	()	()

ÖZGEÇMİŞ

Nezihe Bingöl 1984 İzmir, Yeşilyurt doğumludur. İlköğretimini İzmir'de, ortaöğretimini Kazakistan'da tamamlamıştır. 2008 yılı Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünü bitirerek lisans eğitimini tamamlamıştır. İstanbul'da özel bir okulda rehber öğretmen olarak işe başlamıştır daha sonra devlet okulunda görev almıştır. Devlet okulunda görevine devam ederken yüksek lisans öğrenimine başlamıştır. Evli ve bir çocuk annesi olup, iyi düzeyde İngilizce, orta düzeyde Rusça bilmektedir.